

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

НУБІП України

Факультет (ННІ) Гуманітарно-педагогічний факультет

УДК

ПОГОДЖЕНО

Декан факультету (Директор ННІ)

Гуманітарно-педагогічний

(назва факультету (ННІ))

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Міжнародних відносин і суспільних наук

(назва кафедри)

Савицька І.М.

(підпис)

(ПІБ)

Шевчук О.В.

(підпис)

(ПІБ)

“ ” 20 р.

“ ” 20 р.

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Проблеми та перспективи розвитку зони вільної торгівлі між ЄС та
Україною»

НУБІП України

Спеціальність 291 “Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії”

Освітня програма “Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії”

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

НУБІП України

Гарант освітньої програми

Доктор політичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук

(науковий ступінь та вчене звання)

Макаренко Л.П.

(підпис)

(ПІБ)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Кандидат політичних наук

доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук

(науковий ступінь та вчене звання)

Грушецький Б.П.

(підпис)

(ПІБ)

Виконав

(підпис)

Губін О.Є.

(ПІБ студента)

НУБІП України

КИЇВ – 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Факультет (ННІ) Гуманітарно-педагогічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Міжнародних відносин і
суспільних наук

Доктор політичних наук,

професор кафедри міжнародних відносин і суспільних
наук

(науковий ступінь, вчене звання) (підпис) Шевчук О.В. (П.Б.)

2022 року

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Ільїн Олександр Євгенійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
(код і назва)

Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської кваліфікаційної роботи «Проблеми та перспективи розвитку зони вільної
торгівлі між ЄС та Україною»

затверджена наказом ректора НУБіП України від " " 20 р. №

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____
(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи. Магістерська робота складається з вступу, трьох
розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Магістерська робота
розміщена на 81 сторінці, основного тексту з яких 44 сторінки, налічує в собі 38 бібліографічних
джерел та 5 додатків.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Загальні положення щодо розвитку зони вільної торгівлі між ЄС та Україною.
2. Проблеми розвитку зони вільної торгівлі між ЄС та Україною.
3. Перспективи розвитку зони вільної торгівлі між ЄС та Україною.

Перелік графічного матеріалу (за потреби)

Дата видачі завдання " " 20 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

(підпис)

Грушевський Б.П.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до виконання _____

(підпис)

Ільїн О.Є.

(прізвище та ініціали студента)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО РОЗВИТКУ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ.....	14
1.1. Торгові потоки між Україною та ЄС: ретроспектива розвитку та сучасний стан.....	14
1.2. Передумови та результати створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.....	21
1.3. Інституційна основа Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: аспект зони вільної торгівлі.....	24
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ.....	29
2.1. Динаміка та виклики торговельної співпраці між ЄС та Україною.....	29
2.2. Проблеми адаптації різних секторів економіки до умов Угоди про зону вільної торгівлі Україна–ЄС.....	32
2.3. Зона вільної торгівлі та проблема працевлаштування українських громадян.....	37
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ.....	43
3.1. Макроекономічні ефекти створення зони вільної торгівлі України з ЄС: тенденції та перспективи.....	43
3.2. Перспективи розширення ринків збуту та стимулювання розвитку внутрішнього ринку в умовах запровадження зони вільної торгівлі з ЄС.....	50
3.3. Особливості й перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України з ЄС сільськогосподарською продукцією.....	58
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	77

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

НУБІП України

ПВЗВТ - Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі

ЗВТ - зона вільної торгівлі

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

НУВБІП України

Актуальність теми. Сьогодні Україна сильніше орієнтована на Європу, ніж будь-коли. Україна розглядається ЄС як зразкова держава Східного партнерства, успіх якої поки що залишається обмеженим. Реформи, пов'язані з Поглибленою і всеохопною зоною вільної торгівлі (ПВЗВТ), дозволили Україні модернізувати свою економіку та структуру, підвищити привабливість для іноземних та внутрішніх інвесторів, а отже, скористатися існуючим потенціалом для економічного розвитку: ринок із мільйонами потенційних клієнтів та висококваліфікована робочою силою став відкритим для інвесторів з Європи.

Україна займає лідируючі позиції в політичному діалозі та економічній інтеграції з ЄС, однак триваюча Українсько-російська війна не дозволяє повною мірою налагодити економічне співробітництво. Успіх цієї співпраці напряму залежить від стабільності політичної ситуації в країні, тому українська влада має зосередити свої зусилля на якнайшвидшому припиненні існуючого збройного конфлікту та підтримці стабільної політичної ситуації з метою подальшої активізації політичного та економічного діалогу з ЄС.

Можна припустити, що ПВЗВТ у найближчому майбутньому визначатиме тісне переплетення відносин між українською економікою та економікою ЄС. Такий розвиток подій позитивно вплине на стабілізацію економічного клімату в країні загалом, дотримання принципів верховенства права, боротьбу з корупцією та, як наслідок, покращення інвестиційного клімату в Україні.

Актуальність теми задається важливістю та перспективністю зони вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС, її необхідністю як для нашої держави, так і для самого ЄС. Однак існуючі на сьогоднішній день негативні фактори не дозволяють повною мірою зосередити увагу на розвитку ЗВТ, що значно підриває перспективу економічного співробітництва України з ЄС.

Питання створення та розвитку ЗВТ між ЄС та Україною вивчали і продовжують вивчати як українські, так і зарубіжні дослідники. Зокрема, серед

українських науковців можна виділити наступних: Бабанін О.С., Гуда А.О., Діброва А.Д., Дугінець Г.В., Зварич Р.Є., Малик Я.Й., Одосій О.В., Петренко К.В., Ремінський М.М., Тронько В.В. та багатьох інших. Серед зарубіжних

науковців цьому питанню присвячували свої дослідження: Газізуплін І., Едвардс Т., Емерсон М., Лукке М., Плонка Б., Садовські Р., Шерр Дж. та ряд інших

науковців. Однак жоден з них не досліджував проблематику та перспективність розвитку ЗВТ між Україною та ЄС з урахуванням складних умов для сьогоdnішнього повноцінного функціонування торгово-економічних відносин

між цими суб'єктами, а також зважаючи на нові перспективи євроінтеграції

України до ЄС.

Мета та завдання дослідження. Метою цієї магістерської роботи є встановлення проблем та окреслення перспектив розвитку ЗВТ між ЄС та Україною, характеристика особливостей її розвитку на сучасному етапі.

Досягнення поставленої в магістерській роботі мети реалізується у вигляді виконання певних завдань:

- охарактеризувати ретроспективу розвитку та сучасний стан торгових потоків між Україною та ЄС;

- встановити передумови та наслідки створення поглибленої ЗВТ між Україною та ЄС;

- визначити інституційну основу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з посиленням уваги на аспекті ЗВТ;

- окреслити динаміку та виклики торговельної співпраці між ЄС та Україною;

- визначити проблеми адаптації різних секторів економіки до умов Угоди про зону вільної торгівлі Україна – ЄС;

- встановити взаємозв'язок між ЗВТ та проблемою працевлаштування українських громадян;

- визначити тенденції та перспективи макроекономічних ефектів створення ЗВТ на рівні Україна – ЄС;

- окреслити перспективи розширення ринків збуту та стимулювання розвитку внутрішнього ринку в умовах запровадження ЗВТ з ЄС;
 - охарактеризувати особливості й перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України і ЄС сільськогосподарською продукцією.

Об'єкт та предмет роботи. Об'єктом цього дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі формування та розвитку європейської інтеграції України в торговельній сфері.

Предмет дослідження – проблеми та перспективи розвитку ЗВТ між ЄС та Україною.

Методи дослідження. Під час роботи над дослідженням ми використали загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, з допомогою історико-правового методу встановили ретроспективу розвитку торговельних відносин на рівні Україна – ЄС. На основі методів аналізу та синтезу встановили передумови та наслідки створення поглибленої ЗВТ між Україною та ЄС. З допомогою методів індукції та дедукції визначили інституційну основу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з посиленням уваги на аспекті ЗВТ. На основі формально-логічного методу окреслили динаміку та виклики торговельної співпраці між ЄС та Україною. З допомогою методу системного аналізу визначили проблеми адаптації різних секторів економіки до умов Угоди про зону вільної торгівлі Україна – ЄС. На основі логіко-юридичного методу встановили взаємозв'язок між ЗВТ та проблемою працевлаштування українських громадян. З допомогою методів моделювання та прогнозування визначили тенденції та перспективи макроекономічних ефектів створення ЗВТ на рівні Україна – ЄС, окреслили перспективи розширення ринків збуту та стимулювання розвитку внутрішнього ринку в умовах запровадження ЗВТ з ЄС, охарактеризували особливості й перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України і ЄС сільськогосподарською продукцією. З допомогою методу узагальнення сформувавши висновки до розділів та загальні висновки за дослідженням.

Апробація результатів дослідження. Матеріали магістерського дослідження доповідалися та обговорювалися на Міжнародній науково-

практичній конференції «Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики» (м. Київ, 02.06.2022). Результати магістерської роботи апробовані у рамках тез доповіді «Проблеми та перспективи розвитку зони вільної торгівлі між ЄС та Україною» [11].

Наукова новизна та практична значущість результатів дослідження.

Наукова новизна дослідження знаходить прояв у тому, що:

вперше:

- визначено проблемні аспекти розвитку ЗВТ на рівні Україна – ЄС на сучасному етапі;

- окреслено перспективи розвитку ЗВТ між ЄС та Україною, зважаючи на складну політичну та економічну ситуацію в Україні, спричинену Українсько-російською війною;

удосконалено:

- положення стосовно напрямків реформування законодавства України в сучасних євроінтеграційних процесах,

- вектори взаємодії ЄС та України в торгово-економічній сфері в складних політико-економічних умовах сьогодення;

дістали подальшого розвитку:

- положення про необхідність розвитку ЗВТ між ЄС та Україною, її переваги та перспективність на майбутнє як для України, так і для ЄС,

- положення про взаємозалежність України від ЄС та ЄС від України в торгово-економічній сфері.

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що його сформульовані та обґрунтовані висновки та пропозиції можуть знайти своє застосування при подальшому розвитку торгово-економічних відносин в межах ЗВТ між ЄС та Україною, зокрема при реформуванні законодавчої бази, що регулює ці відносини. Також вони можуть стати основою для подальших наукових досліджень ЗВТ між ЄС та Україною в перспективі вступу України до ЄС.

Положення, що виносяться на захист. На захист виносяться наступні положення:

1. Розвиток торгово-економічних відносин між ЄС та Україною значно активізувався після підписання та вступу в дію Угоди про асоціацію, а також підтримувався новими угодами в цій сфері. Однак, бажаного рівня торгово-економічних потоків між ЄС та Україною так і не було досягнуто, чому сприяло ряд проблемних аспектів, основним з яких стала Українсько-російська війна та її негативні наслідки для економіки країни. Подальший розвиток торгово-економічних відносин між ЄС та Україною на пряму залежить від того, яким чином буде вирішений існуючий військовий конфлікт, а також від того, як швидко Україна зможе адаптуватися до післявоєнних економічних викликів та вирішити їх.

2. Основними передумовами для застосування ПВЗВТ стали: налагодження більш тісних торгово-економічних зв'язків між ЄС та Україною, взаємна зацікавленість сторін у більш тісному торгово-економічному співробітництві та залежність подальшого розвитку ЄС та України від економічного співробітництва між ними. Наслідки запровадження ПВЗВТ характеризуються наданням ряду торгово-економічних преференцій та скасуванням митних платежів у сфері торгівлі стосовно окремих груп товарів на рівні ЄС – Україна, а також взаємний економічний розвиток ЄС та України. Однак, варто відмітити те, що одного лише запровадження ПВЗВТ у двосторонніх відносинах ЄС та України недостатньо, варто здійснити ряд важливих кроків на шляху до того, щоб її положення вступили в дію.

3. Інституційна основа Угоди про асоціацію визначається в її положеннях. Структурними одиницями інституційної системи імплементації Угоди про асоціацію є: Саміт асоціації, її Рада, Комітети з рядом підкомітетів та Платформа громадянського суспільства. Саме така інституційна система дозволяє повною мірою здійснювати співробітництво та контроль за імплементацією Угоди про асоціацію.

4. Україна досягла значного прогресу в імplementації Угоди про асоціацію та ПЗЗВТ, однак величезні економічні наслідки, які очікуються від війни, ризикують перешикодити зусиллям України в цьому відношенні – і програмі реформ загалом. Тим не менш, Угода про асоціацію залишається найбільш прийнятною структурою для відносин між ЄС та Україною, навіть у складному післявоєнному економічному контексті та в світлі заявки України на членство.

5. Кожен із секторів української економіки має ряд проблем у його адаптації до умов Угоди про зону вільної торгівлі Україна–ЄС, які потребують негайного вирішення. Від ефективності, злагодженості та дієвості функціонування всіх трьох секторів з аналогічними секторами ЄС на пряму залежить подальший розвиток нашої держави, а також можливість нарощення її потенціалу на європейському рівні.

6. Зона вільної торгівлі не тільки спростила можливість доступу українських громадян до ринків праці держав-членів ЄС, але й значно загострила вже існуючі трудові проблеми. Складність трудових відносин на рівні Україна–ЄС значно загострилась і з початком Українсько-російської війни. З огляду на те, що ринок праці в ЄС є зацікавленим в українських трудових мігрантах, рівно так само як і українські мігранти у можливості працевлаштування на території ЄС, варто налагодити тісну взаємодію у цій сфері та побудувати ефективну політику у сфері трудових відносин на рівні Україна–ЄС.

7. «Поглиблена» торговельна програма ЄС являє собою комплексну та гнучку багатоаспектну структуру, розроблену для досягнення довгострокових цілей політики, що стосуються інтеграції України до єдиного ринку ЄС та переходу її до ринкової економіки. Ефективність «поглибленої» торговельної програми між ЄС і Україною можна оцінити як середню, причому найбільше занепокоєння пояснюється формальним характером імplementації правил, корупцією, слабким верховенством права та сильним олігархічним впливом.

ПЗЗВТ між Україною та ЄС неминуче впливає на сталий розвиток в Україні як через її значний економічний вплив, так і через вплив на екологічні та соціальні стандарти, що здійснюється, зокрема, через розділ «Торгівля та сталий

розвиток». Окрім торговельно-економічного впливу «поглибленої» торговельної програми, її вплив на сталий розвиток в Україні можна оцінити як середній. Хоча «поглиблений» порядок денний торгівлі з ЄС не зміг вирішити основні макроекономічні, екологічні та соціальні проблеми України, він, однак, мав вирішальний структурний вплив на бізнес, енергоефективність та соціальні питання.

8. Широкі перспективи для збуту української продукції надає європейський ринок, однак на шляху до такого збуту варто подолати ряд перешкод та викликів. З огляду на це прискорення економічного розвитку

України напряму залежить не лише від вдосконалення внутрішньо-технологічної основи, але й ефективного нарощення потенціалу внутрішнього ринку. Під останнім у контексті відносин Україна – ЄС розуміється стратегічна передумова

для економічного розвитку держави з майбутнім потенціалом стосовно розміщення виробництва на території України. Головною базою для утворення ринків збуту товарів українського виробництва може стати комплексна національна програма створення фінансово-економічних механізмів оновлення застарілої технологічної бази, для чого необхідно скористатися

можливостями, котрі відкриваються з укладенням Угоди про асоціацію України з ЄС. Якщо підходити з позиції України, то основним напрямком ефективного здійснення умов Угоди про асоціацію має стати забезпечення стратегічних інноваційно-інвестиційних перетворень та формування нової ролі внутрішнього ринку — як генератора суспільного запиту на інновації й високі технології.

9. На тлі загострення глобальних проблем та трансформації євроінтеграційних процесів все більшого значення набувають проблеми розвитку України в контексті асоціації з ЄС та пріоритетності зовнішньої торгівлі; з огляду на це особливо актуальною є проблема пріоритетності зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу, яка є однією з

ключових експортно-імпорتنних операцій України. Для українського аграрного сектору європейська економічна інтеграція призведе у перспективі до модернізації вітчизняних підприємств, залучення іноземних інвестицій та

передових технологій, відновлення конкурентоспроможності української продукції, нових фінансових ресурсів для економічного розвитку та підвищення рівня життя громадян. Інтеграція України до ЄС буде тривалою через проблеми та завдання, які необхідно вирішити, перш ніж український аграрний сектор зможе повністю розвинутися. Сировинна спрямованість українського експорту свідчить про низьку платоспроможність сільгоспвиробників та технологічну нерозвиненість сільського господарства.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 58 найменувань, 5 додатків.

Загальний обсяг роботи становить 81 сторінок.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО РОЗВИТКУ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ
ТОРГІВЛІ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ1.1. Торгові потоки між Україною та ЄС: ретроспектива розвитку та
сучасний стан

Відносини на рівні Україна – ЄС зав'язались ще в грудні 1991 року, коли після набуття Україною незалежності Міністр закордонних справ Нідерландів, який на той час був представником головної в ЄС країни, надіслав до України лист про офіційне визнання її незалежності.

Ще в далекому 1993 році ВРУ у своїй постанові «Про основні напрямки зовнішньої політики України» наша держава вперше встановила курс на євроінтеграцію, утвердивши її принципи в основі зовнішньополітичних напрямків співробітництва на рівні Україна – ЄС, одним із пріоритетних напрямків співробітництва були зовнішньоторговельні відносини. У документі закріплювалося, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна підпише Угоду про партнерство і співробітництво, реалізація якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом - до повного її членства у цій організації» [25].

Подальший напрямок торгово-економічного співробітництва був розвинений на рівні з іншими напрямками двосторонньої співпраці на рівні Україна – ЄС у Стратегії інтеграції України до ЄС [24], яку було ухвалено Указом Президента України 11 червня 1998 року, а також у Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій Указом Президента України 14 вересня 2000 року [27].

Підтримка курсу на інтеграцію до ЄС традиційно надавався й на рівні ВРУ, зокрема відповідні положення містяться в Постанові ВРУ з приводу

рекомендацій парламентських слухань про співробітництво України та ЄС, ухваленій 28 листопада 2002 року, Заяві ВРУ від 22 лютого 2007 року з приводу підготовки до початку переговорів щодо нової угоди між Україною та ЄС, Постанові ВРУ з приводу рекомендацій парламентських слухань про стан та перспективи розвитку економічних відносин України з ЄС та Митним союзом, ухваленій 19 травня 2011 року, а також в Постанові ВРУ від 20 березня 2012 року [26].

Політика України щодо розбудови відносин з Європейським Союзом впроваджується на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до статті 10 Закону однією з основоположних засад зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС» [23].

Що стосується договірних відносин України з ЄС, то тут варто Угоду про партнерство та співробітництво (УПС) від 14 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.), якою було започатковано співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань [34]. Укладення УПС дозволило встановити регулярний двосторонній діалог між Україною та ЄС на політичному та секторальних рівнях, впровадити впорядкований режим торгівлі між обома сторонами на основі принципів ГАТТ/СОТ, визначити пріоритети адаптації законодавства України до стандартів та норм Європейського Співтовариства (*acquis communautaire*) у пріоритетних секторах української економіки.

У рамках УПС визначено 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.

На основі УПС розвивається політичний діалог Україна-ЄС у формах щорічних зустрічей на найвищому рівні. Саміт Україна-ЄС (за участю

Президента України, Президента Європейської Ради та Президента Європейської Комісії); засідань Ради з питань співробітництва (за участю Прем'єр-міністра України, Високого Представника ЄС із закордонних справ та безпекової політики, міністра закордонних справ головуючої в ЄС країни); Комітету та галузевих підкомітетів з питань співробітництва Україна-ЄС; Комітету парламентського співробітництва; зустрічей політичного діалогу на рівні міністрів закордонних справ; засідань в рамках секторальних діалогів; регулярних консультацій на рівні робочих груп. Щороку здійснюється обмін візитами на високому та найвищому рівнях.

З метою надання двостороннім відносинам нового імпульсу і для врахування нових умов співробітництва, зокрема в контексті розширення ЄС 2004 року, сторони розробили та 21 лютого 2005 року під час засідання Ради з питань співробітництва схвалили План дій Україна-ЄС – двосторонній політичний документ, який дав змогу суттєво розширити двостороннє співробітництво України до ЄС без внесення змін до чинної договірно-правової бази.

З огляду на завершення у березні 2008 року 10-річного терміну дії УПС, 5 березня 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди між Україною та ЄС. На період до укладення нової угоди чинність УПС щороку автоматично продовжується за взаємною згодою сторін.

30 березня 2012 текст Угоди про асоціацію було парафровано главами переговорних команд України та ЄС.

Нова сторінка українсько-європейських відносин та новий етап співробітництва на рівні Україна-ЄС ознаменувався укладенням Угоди про Асоціацію України з ЄС [33] у червні 2014 року, що означало оновлення й економічних відносин. Саме з підписанням її економічної частини було закладено основу для утвердження та впровадження нової економічної політики більш сучасного зразка. Останнє десятиріччя ознаменувалося й тим, що на рівні Україна-ЄС відбулися досить вагомні трансформаційно-економічні зміни, чому сприяло укладення політико-економічних угод та договорів.

Зокрема, основним договірним началом економічних відносин нового формату між Україною та ЄС стало набрання чинності Угодою про асоціацію, невід'ємною частиною якої є й Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) [33]. За своїм призначенням ПВЗВТ спрямована більшою мірою на те, щоб дати Україні поштовх до удосконалення та модернізації її економічного розвитку та розвитку торгово-економічних відносин. Економічне співробітництво на цьому рівні не лише дозволить наблизити українську економіку до економік розвинених країн-членів ЄС, але й стати невід'ємною складовою економіки Євросоюзу.

Тимчасове застосування ПВЗВТ з січня 2016 року – новий етап на шляху до зміцнення українсько-європейських торгово-економічних відносин, наслідком чого стала можливість модернізації взаємовигідного співробітництва між суб'єктами вітчизняних та європейських бізнес-структур. З часу тимчасового введення ПВЗВТ для українських організацій комерційного типу відкрились можливості стабілізації та надання передбачувано-преференційного доступу до ринку ЄС як одного з найбільших у світі. Важливість цього кроку підкреслюється також рядом нових можливостей для України:

- можливість впровадження особливо прогресивних технологій;
- можливість модернізації виробництва вітчизняного зразка;
- можливість нарощення обсягів виробництва та збуту товарів українського виробництва на території європейських країн [30, с. 3].

Своєргово європейські підприємства матимуть змогу полегшеного доступу до ринку України та налагодження нових відносин з українськими виробниками та постачальниками.

Вже на початку жовтня 2017 року ЄС надав ряд додаткових преференцій торгово-економічного спрямування Україні: це дозволило значно спростити бюрократичний процес реалізації торгівлі та значно знизити, а в деяких випадках навіть скасувати, митні платежі стосовно окремих груп товарів. Однією з таких преференцій стало збільшення експортної спроможності сільськогосподарської продукції, що у відповідності до Угоди про асоціацію не обкладається митними

платежами. Дана преференція дозволяє ліквідувати імпорتنі тарифи ЄС стосовно сільськогосподарської продукції.

На сьогоднішній день ЄС є найважливішим торговельним партнером України, на частку якого припадає понад 40% загальної торгівлі товарами в 2021 році [43]. У свою чергу, Україна є 15-м найбільшим торговельним партнером ЄС, на який припадає близько 1,2% загальної торгівлі ЄС. Торгівля між Україною та ЄС зросла після тимчасового застосування ТВЗВГ у 2016 році. У період з 2016 по 2021 рік український експорт до ЄС зріс на 87%, досягнувши 24,1 мільярда євро у 2021 році, а загальний обсяг торгівлі між двома партнерами оцінювався в 52,4 млрд євро. Основними експортними товарами України є сировина (чавун, сталь, продукція гірничодобувної промисловості, сільськогосподарська продукція), хімічна продукція та машини. У 2021 році сільськогосподарська продукція становила приблизно третину імпорту ЄС з України.

У 2021 році основний експорт ЄС в Україну становив 28,3 мільярда євро, в основному включаючи машини та транспортне обладнання, хімікати та промислові товари. Експорт ЄС зріс такими ж вражаючими темпами, як і український: 74,9% з 2016 року, залишивши ЄС із позитивним сальдо торгівлі з Україною в 4,2 мільярда євро. Крім того, кількість українських компаній, які експортують до ЄС, значно зросла з приблизно 11 700 у 2016 році до понад 14 500 компаній у 2019 році. Криза COVID-19 призвела до скорочення економічної діяльності між ЄС та Україною, що загалом більше впливає на Україну, ніж на ЄС. У 2020 році обсяг прямих іноземних інвестицій Європейського Союзу в Україну досяг піку в 25,8 млрд євро проти 18,8 млрд євро в 2018 році та 21,9 млрд євро в 2019 році [43].

Незважаючи на те, що війна порушила торгівлю з Україною, низка регуляторних та інших питань, які існували до війни, залишаються актуальними, і їх потрібно буде вирішити після відновлення торгівлі між партнерами. Хоча ЄС вітає значний прогрес, досягнутий українським урядом у регулюванні державних закупівель та узгодженні з нормативно-правовими стандартами ЄС з 2016 року, вимагалось більше наближення у фітосанітарних заходах, митному

створітництві та сприянні торгівлі. Іншими сферами, де ЄС очікує подальших покращень з боку України, є захист прав інтелектуальної власності, узгодження з правилами ЄС щодо державної допомоги та посилення адаптація міжнародних

стандартів до національного законодавства України. Що стосується торгових показників, імпорт пшениці з України в 2016 році був визнаний нестандартним, що

призвело до внесення змін до Угоди про асоціацію щодо обмеження імпорту. Інші торговельні показники в переговорах з Україною включають закон про податок на додану вартість, прийнятий Україною в 2018 році, який забороняє

відшкодування ПДВ на експорт ріпаку та сої. Крім того, через відсутність прогресу щодо введеної Україною заборони на експорт необробленої деревини,

ЄС подав запит на проведення двосторонніх консультацій щодо врегулювання суперечок згідно з Угодою про асоціацію. У 2018 році ЄС і Україна розпочали

роботу з торгівлі та сталого розвитку відповідно до плану дій з 15 пунктів, розробленого Європейською комісією. Дискусії були зосереджені на таких

ключових сферах, як питання торгівлі та праці (інспекція праці, модернізація трудових відносин, соціальний діалог), а також питання торгівлі та навколишнього середовища (стале управління лісами та пов'язане з ним

виробництво, продаж, обробка та торгівля деревиною). ЄС та Україна

опублікували оперативні висновки, а також спільну заяву до громадянського суспільства.

Війна, що триває в Україні, продовжує впливати на європейські ланцюжки поставок. Великі європейські виробники автомобілів (включаючи BMW і

Volkswagen) були змушені простоювати свої заводи по всій Європі після того, як вторгнення Росії призвело до тимчасового закриття українських

електромонтажних заводів (які виготовляють джгутути, які з'єднують електричні кабелі для автомобілів). На Україну припадає приблизно п'ята частина

європейських поставок упряжів, які також надходять з інших частин Східної Європи та Північної Африки. Не менш важливо, що Україна постачає близько

50% світового газу неону, який використовується для виробництва напівпровідникових мікросхем. Ці залежності можуть еспонуєвати європейські

компанії розглянути ризики, пов'язані з міжнародними постачальниками, і розглянути можливість закупівель на місцевому рівні в ЄС або ЄЕЗ.

Інші стратегічні варіанти для компанії ЄС, щоб уникнути збоїв в українських ланцюгах постачання, передбачають переміщення обладнання з України до ЄС (що було б складно через ситуацію з безпекою на прикордонних

переходах), переміщення виробництва або тиражування товарів і матеріалів, які будуть надходити за високу вартість. В Україні сільськогосподарське виробництво та постачання продовольства були зупинені війною Росії проти

країни. Це призвело до того, що Україна припинила експорт ключових продуктів

харчування, зокрема пшениці та соняшникової олії, щоб зберегти внутрішні постачання. 11 березня на позачерговій зустрічі міністри сільського

господарства країн Великої сімки підписали спільну декларацію, в якій

зобов'язалися залишати продовольчі ринки відкритими та підтримувати постачання продовольства в Україні.

Глобальні перевезення вантажів з та до ЄС також зазнають впливу війни в Україні. Крім пов'язаного з війною руйнування транспортної інфраструктури, морські торговельні шляхи постраждали від санкцій, накладених на Росію;

танкери були виведені з чартерних ринків, а порти заблоковані, що призвело до

зупинки імпорту та експорту.

Незважаючи на Угоду про ПВЗВТ і ознаки покращення двосторонніх відносин, торгівля між Україною та ЄС надто далека від досягнення свого

потенціалу. Україна досі не інтегрувалася в європейські виробничі ланцюжки. Ці

тенденції можна пояснити низькою продуктивністю українських фірм і тим, що

між Україною та ЄС все ще існують «приховані» торговельні бар'єри, нетарифні обмеження [36].

Таким чином, сучасний стан торгово-економічних потоків між Україною та ЄС є значно гіршим, ніж той, що існував у 2021 році. Головною причиною

погіршення торгово-економічного співробітництва став напад Росії на Україну у лютому 2022 року та досі триваючі військові дії. З огляду на триваючий

військовий конфлікт, багато галузей виробництва не можуть повноцінно

функціонувати, деякі з них були змушені повністю припинити свою діяльність. Безпековий чинник не дозволяє здійснювати поставки товарів у тих обсягах і потребах, які існували в довоєнний період. Саме тому подальший стан розвитку торгово-економічних відносин між ЄС та Україною буде прямо залежати від того як довго триватиме війна на території України і як швидко Україна зможе відновити свою економіку в післявоєнний період.

1.2. Передумови та результати створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС

ЄС розпочав свої відносини з Україною згідно з Угодою про партнерство та співпрацю 1994 року. Однак цього було недостатньо для налагодження більш тісних зв'язків між ЄС та Україною. У 2004 році Помаранчева революція «принесла демократизацію, якої Європейський Союз вимагав для тіснішої співпраці з Україною» та проклала шлях ліберальній владі України до кроку назустріч Заходу [54, с. 170].

Після цього було реалізовано бажання України приєднатися до СОТ (Світова організація торгівлі) в 2008 році, і таким чином вона зміцнила свої зв'язки з ЄС. У травні 2009 року Європейський Союз започаткував Східне партнерство з шістьма країнами ЄПС, що стало новою віхою у відносинах з Росією та спричинило нову поляризацію відносин між ними. ЄС запросив членів країн Європейського східного партнерства до переговорів для обговорення умов «Угоди про асоціацію, Угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (DCFTA) і Угод про спрощення візового режиму та реадмісію» [37, с. 5].

ПВЗВТ була основною метою переговорів між ЄС та Україною, незважаючи на те, що обидві сторони висунули умови щодо ратифікації цієї торговельної угоди з точки зору прав людини, низки питань щодо модернізації та адаптації економіки та торгівлі в Україні відповідно до європейських стандартів тощо. Фінальні переговори відбулися в 2012 і 2013 роках, і обидві сторони досягли консенсусу щодо прийняття проекту ПВЗВТ на Вільноському

саміті в листопаді 2013 року. Однак усі надії та бажання були розвіяні відмовою тогочасного президента Януковича В. від його підписання, і це спричинило протести тисяч людей у вигляді «євромайдану». Згодом це стало критичним моментом у відносинах ЄС і Росії, і у вересні 2014 року ЄС відклав імплементацію ПВЗВТ до січня 2016 року.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС по праву може вважатися наймасштабнішою угодою в історії нашої незалежної держави. Всеохоплюючий характер економічної частини Угоди про асоціацію включає всі галузі та сфери економіки, а її успішна реалізація – це запорука значного наближення економічної системи України до економічної системи ЄС з застосуванням взаємолібералізації товарних потоків, а також руху капіталів та послуг з одночасним здійсненням гармонізації великої кількості нормативно-правових актів України з метою приведення їх у відповідність до норм та практики ЄС.

З 1 січня 2016 року розпочалася реалізація в режимі тимчасового застосування Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, який стосується торгівлі та питань, пов'язаних з торгівлею, зокрема створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ).

ПВЗВТ між Україною та ЄС – це всеосяжна, широка та змістовна торгова угода, яка спрямована на зниження та скасування тарифів, що застосовуються до товарів один одного, лібералізацію доступу до ринків послуг, а також на узгодження правил і норм, пов'язаних з бізнесом України, з правилами та положеннями ЄС з метою забезпечення вільної торгівлі продукцією між двома країнами.

Внаслідок створення ПВЗВТ було внесено зміни стосовно митного регулювання, зокрема у відповідності до ПВЗВТ передбачалось як скасування, так і поетапне зниження ставок ввізних мит Україною та ЄС, здійснення адміністрування походження товарів, а також безмитних тарифних квот.

Євросоюзом було лібералізовано митний режим ще в 2014 році, коли в квітні було утверджено ряд автономних торговельних преференцій. ЄС відразу скасував свої ввізні мита:

- для українських промислових товарів – на 94,7%;
- для сільськогосподарської продукції – на 82,2%;
- для харчової продукції – на 83,4% [10].

Інші галузі експорту України також отримали спрощення доступу на ринок ЄС шляхом:

1. поступового скасування чи зменшення ввізних мит ЄС у відповідності до графіку, утвердженого в рамках Угоди про асоціацію (Додаток І-А);
2. визначення та закріплення тарифних квот, якими встановлюються обсяги можливого безмитного експорту (більшою мірою для харчової та сільськогосподарської продукції).

Щодо скасування ввізних мит для ЄС українською стороною, то таке скасування розпочалося від самого початку створення ПВЗВТ між Україною та ЄС. Однак існує певний перелік товарних груп, відповідно до якого поступове зменшення чи відміна ввізного мита відбувається поступово та з певні періоди – від трьох до десяти років [5].

З діючими на сьогоднішній день ставками ввізних мит нашої держави для товарів, які мають європейське походження, які діють в межах ПВЗВТ між Україною та ЄС можна ознайомитися на сайті Міністерства економіки та розвитку України.

Потенційні переваги ПВЗВТ для українських виробників (Додаток А).

Має ПВЗВТ ряд перспективних наслідків і для українських пересічних громадян (Додаток Б).

Таким чином, основними передумовами для застосування ПВЗВТ стали: налагодження більш тісних торгово-економічних зв'язків між ЄС та Україною, взаємна зацікавленість сторін у більш тісному торгово-економічному співробітництві та залежність подальшого розвитку ЄС та України від економічного співробітництва між ними. Наслідки запровадження ПВЗВТ характеризуються наданням ряду торгово-економічних преференцій та скасуванням митних платежів у сфері торгівлі стосовно окремих груп товарів на рівні ЄС – Україна, а також взаємний економічний розвиток ЄС та України.

Однак, варто відмітити те, що одного лише запровадження ПВЗВТ у двосторонніх відносинах ЄС та України недостатньо, варто здійснити ряд важливих кроків на шляху до того, щоб її положення вступили в дію.

1.3. Інституційна основа Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: аспект зони вільної торгівлі

ЄС та Україна тимчасово застосовують Угоду про асоціацію з листопада 2014 року. Як частина цієї угоди про асоціацію, з січня 2016 року тимчасово застосовується Угода про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ). Вона знижує тарифи, з якими стикаються європейські компанії під час експорту до України. Угода сприяє полегшенню торгівлі шляхом підвищення ефективності митних процедур і поступового наближення українського законодавства, правил і процедур, включаючи стандарти, до законодавства ЄС. Інституційна основа українсько-європейських відносин у рамках імплементації Угоди про асоціацію, зокрема й її економічної частини, закладено у Главі 1 «Інституційна структура» Розділу VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення» Угоди про асоціацію (статті 460-470) [12].

Зокрема, можна відмітити, що до структурних елементів інституційної системи забезпечення Угоди про асоціацію належать такі (Додаток В).

Саміт асоціації – елемент найвищого рівня в інституційній структурі діалогу України та ЄС відповідно до Угоди про асоціацію, проведення якого відбувається раз на рік. Основне призначення щорічних самітів – здійснення загального нагляду за імплементацією Угоди. Також під час проведення самітів обговорюються питання двостороннього та міжнародного співробітництва, які становлять спільний інтерес для України та ЄС.

Рада асоціації – це ще один структурний елемент інституційної системи Угоди про асоціацію, головним призначенням якого є ведення регулярного політичного діалогу чи діалогу з питань політики на рівні міністрів сторін Угоди

про асоціацію. Збори Ради асоціації відбуваються не рідше, ніж раз на рік, вона має власний регламент та структуру. Структуру Ради асоціації складають:

- члени Ради ЄС;
- члени Європейської комісії (зі сторони ЄС);
- члени українського уряду (зі сторони України).

Контроль та моніторинг імплементації Угоди про асоціацію, а також здійснення функціонального періодичного огляду стосовно досягнення цілей Угоди про асоціацію, вивчення питань, які виникають в рамках Угоди про

асоціацію та становлять глибокий інтерес сторін в її межах – основні завдання

Ради асоціації [29]. Очолюють Раду асоціації по чергово представники європейської та української сторони.

Результат діяльності Ради асоціації – прийняті нею рішення, для виконання яких сторони Угоди про асоціацію вчиняють певні заходи, а також надання рекомендацій стосовно цих рішень. Також Рада асоціації – це так званий форум для обміну інформацією стосовно імплементації українського законодавства до європейського законодавства.

Комітет асоціації – це її допоміжний орган, роль та значення якого визначаються регламентом Ради асоціації. Засідання Комітету асоціації

відбувається не рідше одного разу, до його складу входять: представники членів Ради ЄС; представники членів Європейської комісії, урядові представники України у складі посадових осіб вищого рівня. Головування представників у

Комітеті – по чергове. Основна діяльність – підготовка засідань Ради асоціації.

Варто зазначити, що діяльність Комітету може мати делегований характер за умови, коли Рада асоціації делегує йому відповідні повноваження. У такому разі

Комітет наділяється здатністю прийняття рішень з делегованих йому питань.

Такі рішення носитимуть обов'язковими характер як для України, так і для ЄС.

З 2014 року у складі Комітету асоціації було створено два підкомітети:

- з питань економіки та секторального виробництва;
- з питань свободи, безпеки та юстиції.

Відповідно до статті 465 (4) Угоди про асоціацію створюється Комітет асоціації у спеціальному складі, який щонайменше раз на рік розглядатиме питання, охоплені положеннями Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію. Комітетові асоціації у торговельному складі є підзвітними підкомітети, створені відповідно до домовленості:

- Підкомітет з управління санітарними та фітосанітарними заходами;
- Підкомітет з питань митного співробітництва;
- Підкомітет з питань географічних зазначень;
- Підкомітет з питань торгівлі та сталого розвитку [13].

Також Радою асоціації в разі необхідності можуть утворюватися й інші комітети з питань виконання Угоди про асоціацію українською та європейською сторонами.

Комітет асоціації може також утворювати підкомітети для підбиття підсумків діяльності Сторін у визначених відповідно до Розділу V Угоди напрямках співпраці.

Парламентський комітет асоціації – передбачений Угодою про асоціацію структурний елемент її інституційної системи, основною формою роботи якого є обговорення та обмін думками під час проведення відповідних форумів членами парламентів обох сторін Угоди про асоціацію.

Регламентом Парламентського комітету з асоціації встановлюється чергове головування представників сторін на його форумах. Парламентський комітет може робити запити стосовно отримання від Ради асоціації інформації щодо стану імплементації Угоди про асоціацію, а також робити запит на роз'яснення її рішень та рекомендацій [19]. Парламентський комітет може надавати Раді асоціації також і свої рекомендації.

У структурі Парламентського комітету з асоціації за його потреби можуть бути створені певні підкомітети з асоціації.

Платформа громадянського суспільства – інституційний елемент системи реалізації Угоди про асоціацію, головною метою якої є організація регулярних зборів та зустрічей представників України та ЄС як сторін Угоди про асоціацію.

[20] До її складу входять члени Європейського економічного та соціального комітету та представники громадськості від України. Головування по чергове.

Комітет асоціації та Парламентський комітет з асоціації організовуватимуть регулярні контакти з представниками Платформи громадянського суспільства з питань досягнення цілей Угоди.

Таким чином, інституційна основа Угоди про асоціацію визначається в її положеннях. Структурними одиницями інституційної системи імплементації Угоди про асоціацію є: Саміт асоціації, її Рада, Комітети з рядом підкомітетів та Платформа громадянського суспільства. Саме така інституційна система

дозволяє повною мірою здійснювати співробітництво та контроль за імплементацією Угоди про асоціацію.

Висновки до першого розділу

1. Сучасний стан торгово-економічних потоків між Україною та ЄС є значно гіршим, ніж той, що існував у 2021 році. Головною причиною погіршення торгово-економічного співробітництва став напад Росії на Україну у лютому 2022 року та досі триваючі військові дії. З огляду на триваючий військовий

конфлікт, багато галузей виробництва не можуть повноцінно функціонувати, деякі з них були змушені повністю припинити свою діяльність. Безпечовий чинник не дозволяє здійснювати поставки товарів у тих обсягах і потребах, які

існували в довоєнний період. Саме тому подальший стан розвитку торгово-економічних відносин між ЄС та Україною буде прямо залежати від того як довго триватиме війна на території України і як швидко Україна зможе відновити свою економіку в післявоєнний період.

Основними передумовами для застосування ПВЗВТ стали: налагодження більш тісних торгово-економічних зв'язків між ЄС та Україною, взаємна зацікавленість сторін у більш тісному торгово-економічному співробітництві та залежність подальшого розвитку ЄС та України від економічного співробітництва між ними. Наслідки запровадження ПВЗВТ характеризуються

наданням ряду торгово-економічних преференцій та скасуванням митних платежів у сфері торгівлі стосовно окремих груп товарів на рівні ЄС – Україна, а також взаємний економічний розвиток ЄС та України. Однак, варто відмітити те, що одного лише запровадження ПВЗВТ у двосторонніх відносинах ЄС та України недостатньо, варто здійснити ряд важливих кроків на шляху до того, щоб її положення вступили в дію.

3. Інституційна основа Угоди про асоціацію визначається в її положеннях. Структурними одиницями інституційної системи імплементації Угоди про асоціацію є: Саміт асоціації, її Рада, Комітети з рядом підкомітетів та

Платформа громадянського суспільства. Саме така інституційна система дозволяє повною мірою здійснювати співробітництво та контроль за імплементацією Угоди про асоціацію.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2 ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ

2.1. Динаміка та виклики торговельної співпраці між ЄС та Україною

НУБІП України

Співробітництво України та ЄС в торговельно-економічному секторі має досить тривалий період становлення та розвитку, а його перехід на якісно новий рівень розвитку характеризується наявністю трансформацій та динаміки у відносинах. Динамічна торгово-економічна інтеграція України не лише створила нові можливості розвитку економіки країни, але й породила ряд викликів для подальшої співпраці на рівні Україна – ЄС у торговій сфері.

Зокрема, після введення ПВЗВТ в Україні виникли наступні проблеми торгово-економічного характеру:

- посилення конкурентного впливу на українському ринку;
- необхідність введення численних фінансових впливань для забезпечення акліматизації та впровадження нових законодавчих актів;
- через низький рівень конкурентоспроможності на внутрішньому ринку України спостерігається зникнення окремих галузей промисловості;
- при встановленні завищених стандартів якості продукції українські виробники відчувають значне збільшення фінансових витрат;
- посилення перепрофілювання експорту призведе до дефіциту вітчизняних товарів;
- перенасичення внутрішнього ринку України товарами імпортного виробництва Європейського Союзу;
- необхідність проведення за стандартами ЄС модернізації всіх сфер виробництва у стрімчі терміни змушує малий та середній бізнес до великих витрат ззовні та з державного бюджету;

НУБІП України

- недостатня підтримка та захист на державному рівні підприємців-початківців, які не готові до серйозної конкуренції;

- через погіршення експорту вітчизняних виробників, які експортують переважно сировину, зростає негативна різниця в торгівлі між Україною та іншими країнами;

- зняття обмежень на торгівлю сільськогосподарською продукцією та промисловими товарами: скасування або зменшення імпортного податку на понад 95% товарів та скасування експортного мита на товари [57, с. 17].

Наступним викликом торгово-економічним відносинам між ЄС та Україною стала пандемія COVID-19. Проблематичність впливу кризи COVID-19 полягає в тому, що вона спричинила злам усталеного процесу розвитку суспільних відносин, зокрема і у сфері економіки. Досить важким для суб'єктів економічної діяльності як в Україні, так і в ЄС виявилось запровадження обмежувальних заходів, до яких економічні суб'єкти були повністю неготові, що спричинило безпрецедентну трансформацію поведінки економічних суб'єктів на рівні як споживання, так і виробництва, коли домінуючими принципами мотивації стала обережність на фоні перманентної невизначеності [3, с. 21].

Однак, ще одним викликом динамічному розвитку торгово-економічних відносин на рівні Україна – ЄС стала Українсько-російська війна, початок якої припав на кінець лютого 2022 року. Економіка України зазнає колосальних втрат від російської збройної агресії, які зараз дуже важко оцінити, оскільки триває війна. Але всі ми розуміємо, що битву виграє армія, а війну – економіка [6].

Війна в Україні також посилила занепокоєння щодо різкого уповільнення світової економіки, зростання інфляції та заборгованості, а також сплеск рівня бідності. Економічний вплив відбився в багатьох каналах, включаючи товари та фінансові ринки, торгівлю та міграційні зв'язки та негативно відбився на довірі.

З метою якомога ефективнішої підтримки України ЄС здійснив скасування всіх торговельних обмежень на українські товари, що експортуються на його територію. Цей крок надав українським виробникам пряму можливість нараєтити в умовах війни експортні товаропостачання до ЄС, а це в свою чергу

дозволить підтримати українську економіку. Таке рішення ЄС прийняв за чотири кроки (Додаток Г).

Прийняті ЄС заходи щодо тимчасової лібералізації торгівлі та інші торгово-економічні послаблення стосовно українських товарів – це ті кроки, які на думку ЄС, дозволять не лише врятувати економіку України, але й захистити економіки інших країн – членів ЄС. Рішення щодо скасування експортного мита до ЄС діятиме впродовж року, а встановлені тарифи відповідно до Розділу IV Угоди про асоціацію між ЄС та Україною на цей час припиняють свою дію.

Це поширюється, зокрема, на:

- промислові товари, що підлягають поетапній відмові від мит до кінця 2022 року;
- фрукти та овочі, на які поширюється система вхідних цін;
- сільськогосподарські продукти та перероблені сільськогосподарські продукти, на які поширюються тарифні квоти.

Також ЄС на рік скасовує антидемпінгові мита на імпорту із України та передбачає застосування глобальних захисних заходів щодо українських товарів [31]. Дана можливість особливо важлива для тих українських товаровиробників, що працюють максимально близько до місць ведення військових дій.

Варто відмітити, що більша частина квот мит, які були скасовані – це аграрні мита і квоти, адже від поставок української аграрної продукції напряму залежить світова продовольча безпека, зокрема і безпека ЄС [38, с. 450]. Однак, є те, що й наразі стримує експорт українських товарів – це дія нетарифних бар'єрів, серед яких найбільш проблематичним є питання відповідності товарів стандартам якості ЄС, яка врегульовується окремою угодою – Угодою про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції. Тому значного зростання експортної торгівлі до ЄС все ж таки не буде, зважаючи на ці нетарифні обмеження.

Отже, незважаючи на те, що Україна досягла значного прогресу в імплементації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ, величезні економічні наслідки, які очікуються від війни, ризикують перешкодити зусиллям України в цьому

відношенні – і програмі реформ загалом. Тим не менш, Угода про асоціацію залишається найбільш прийнятною структурою для відносин між ЄС та Україною, навіть у складному післявоєнному економічному контексті та в світлі заявки України на членство.

2.2. Проблеми адаптації різних секторів економіки до умов Угоди про зону вільної торгівлі Україна-ЄС

У межах нашого дослідження доцільно охарактеризувати яким чином проходить адаптація основних секторів української економіки до умов Угоди про зону вільної торгівлі Україна-ЄС та виділити основні проблемні аспекти такої адаптації.

Економіка України має три сектори її розвитку:

1. первинний (добувна промисловість і сільське господарство);
2. вторинний (обробна промисловість і будівництво);
3. третинний (сфера послуг) [4, с. 46].

Розпочнемо із характеристики первинного сектору економіки, зокрема добувної промисловості та аграрного господарства.

Для добувної промисловості та сільського господарства нашої країни імплементація Угоди про ЗВТ ознаменувала початок нового етапу співробітництва з ЄС, зосередивши увагу на таких важливих питаннях:

- розвитку сучасних добувної промисловості та сільського господарства на сталих засадах;
- нарощенні потенціалу галузей на місцевому та загальнодержавному рівні;
- розвитку політик галузей;
- нарощенні потенціалу конкурентоспроможності добувної та сільськогосподарської галузей;

- підвищенні показників ефективності та прозорості ринків добувної та сільськогосподарської продукції;

- впровадженні інновацій та нових знань у видобувній та сільськогосподарській сферах;

- впровадженні ефективних заходів стандартизації в видобувній та сільськогосподарській сферах;

- удосконаленні процесів виробництва сільськогосподарської та видобувної продукції;

- поліпшенні існуючих схем контролю якості продукції сільськогосподарського виробництва тощо [9, с. 80].

Значна увага приділяється адаптації українського законодавства до законодавства ЄС у сфері сільського господарства та видобувної галузі. Як

свідчать приблизні підрахунки науковців, лише у сфері сільського господарства

необхідно адаптувати більш як 44 нормативно-правові акти. Це дозволить не

лише спростити торгові відносини на двосторонньому рівні, але й максимально вирішити існуючі проблемні аспекти у зовнішньоекономічних відносинах

України з ЄС у галузях сільського господарства та видобутку.

Зокрема, на сьогоднішній день проблемні аспекти розвитку сільськогосподарської галузі у контексті адаптації до умов Угоди про зону вільної торгівлі Україна–ЄС є такими:

1. досі залишається проблемним питання законодавчої відповідності законодавства України у цій сфері законодавству ЄС;

2. зважаючи на ряд наданих торгових преференцій та відміну ввізного мита до ЄС сільськогосподарська продукція не може потрапити на європейський ринок через тарифні та інші технічні бар'єри;

3. мала зацікавленість інвесторів у галузі сільського господарства у інноваційному та іншому розвитку галузі, нарощенні потенціалу сільськогосподарської діяльності на території України, інвестори більшою мірою зацікавлені в отриманні надприбутків шляхом швидкого інвестування у прибуткову галузь сільського господарства;

4. слабка захищеність малих та середніх підприємств сільського господарства на рівні держави, складність їх виходу на ринок ЄС;

5. утвердження особливої моделі здійснення сільського господарства в ЄС з запровадженням так званого «зеленого» сільськогосподарського виробництва, за якого не менше 7% продукції, вирощеної сільськогосподарським товаровиробником, має бути екологічно чистою, тобто відповідати ряду вимог та стандартів, що для України на сьогоднішньому етапі розвитку сільського господарства є надзвичайно складним завданням;

6. низькі показники інституційного забезпечення сільськогосподарської діяльності українських товаровиробників;

7. досить помітне ігнорування вимог агроконемічного характеру, що діють в ЄС і поширюються на українські сільськогосподарські підприємства під час їх виходу на ринок ЄС тощо [28, с.19-20].

Що стосується проблем добувної галузі, то тут варто виділити такі:

1. для добувної галузі ЄС характерна наявність екологічних норм, високоефективних стандартів та технологій, чого в Україні на даному етапі ще досить мало;

2. дається в знаки невідповідність законодавства України у сфері видобутку корисних копалин та вимог до їх якості законодавству ЄС, що особливо чітко простежується у невідповідності єдиним стандартам у сфері надкористування та управління відходами видобувної промисловості;

3. низьке впровадження в Україні систем раціонального видобутку корисних копалин та охорони довкілля, до чого в ЄС встановлені особливі вимоги;

4. необхідність гармонізації правил щодо розвідки і розробки вуглеводнів у відповідності до законодавства ЄС [17, с. 143-145] тощо.

Перейдемо до характеристики проблем адаптації вторинного сектору економіки України до умов співпраці за Угодою про зону вільної торгівлі Україна-ЄС, до якого входять обробна промисловість і будівництво.

Проблемними питаннями функціонування обробної промисловості у контексті зовнішньоторговельних зв'язків України з ЄС після укладення Угоди про зону вільної торгівлі Україна-ЄС є:

1. потреба в проведенні реструктуризації обробної промисловості України;
2. здійснення зовнішньої торгівлі у сфері обробної промисловості з ЄС відбувається переважно напівпродуктами та продукцією з неглибоким ступенем переробки (середньостатистичний показник < 60 %);
3. слабка розвиненість окремих напрямків переробної промисловості на території України, яка помітно гальмує торгівлі відносини в цій сфері;
4. досить невисокий технічний і технологічний рівень обробної промисловості в Україні;
5. слабкий рівень захисту національного товаровиробника обробної промисловості;
6. завищена собівартість виробничого процесу як такого;
7. низький рівень інноваційного розвитку підприємств обробної промисловості;
8. слабкий рівень сертифікації продукції обробної галузі [35, с. 95] тощо.

Що стосується проблем функціонування галузі будівництва в Україні у межах співпраці на рівні Україна – ЄС, то тут варто виділити такі аспекти:

- залишаються невирішеними ряд питань щодо наближення українського законодавства у сфері будівництва до законодавства ЄС;
- невідповідність технічного регулювання будівництва в Україні технічним стандартам і вимогам ЄС;
- проблематика організації та технології будівництва в Україні, яка має ряд невідповідностей з європейською;
- значна поширеність іноземних будівельних компаній на ринку України не дозволяє розвиватись та інтегруватись до ринку ЄС національним будівельним компаніям;

- низький рівень інноваційного та технологічного розвитку будівних підприємств України на відміну від аналогічних підприємств ЄС [1, с. 26-27] тощо.

Має ряд проблем у сфері виконання вимог Угоди про зону вільної торгівлі Україна – ЄС і третинний сектор української економіки – сфера надання послуг.

Зокрема, найбільш помітними з них на сьогоднішній день залишаються:

- питання податкового врегулювання сплати податків представниками сфери надання послуг, значна частка «тіньової» діяльності підприємств сфери надання послуг в Україні, яка не відповідає відкритій системі надання послуг в

ЄС, невідповідність правового регулювання сфери надання послуг в Україні аналогічним нормам європейського законодавства;

- посилені вимоги до якості послуг, що надаються, в ЄС, які не дозволяють національним надавачам послуг здійснювати свою діяльність на рівні з європейськими послугонадавачами;

- невисокий рівень інвестиційних вкладень у розвиток галузі надання послуг [15, с. 79] тощо.

Таким чином, кожен із секторів української економіки має ряд проблем у його адаптації до умов Угоди про зону вільної торгівлі Україна–ЄС, які потребують негайного вирішення. Від ефективності, злагодженості та дієвості функціонування всіх трьох секторів з аналогічними секторами ЄС напряду залежить подальший розвиток нашої держави, а також можливість нарощення її потенціалу на європейському рівні.

2.3. Зона вільної торгівлі та проблема працевлаштування українських громадян

З 2014 року кількість українських трудових мігрантів, які переїжджають до Європейського Союзу, значно зросла. Лише у 2019 році громадяни України

отримали 660 000 дозволів на проживання для оплачуваної діяльності в країнах-членах – це найбільша зовнішня робоча сила в ЄС [55]. Таким чином, залежність економік держав-членів ЄС від працівників з України досягла значного рівня, прикладом чого є брак робочої сили, який спостерігався під час кризи COVID-19, яка змусила ЄС закрити свої кордони.

Українські трудові мігранти, які переїжджають до ЄС, можуть бути мотивовані різними чинниками – покращенням рівня життя, вищою заробітною платою чи триваючими економічними потрясіннями в Україні. Близькість ЄС природно також відіграє роль у виборі місця працевлаштування. Україна має спільні сухопутні кордони з чотирма країнами-членами ЄС – Польщею, Угорщиною, Словаччиною та Румунією. В результаті українці мають широкий вибір транскордонного транспортного сполучення, від недорогих авіарейсів до маршрутних автобусів [41].

Незважаючи на консенсус, що українська трудова міграція до ЄС може похвалитися економічною вигодою для обох сторін, численні виклики залишаються невирішеними, включаючи нестабільні умови праці, з якими часто стикаються українські трудові мігранти, безперервна діяльність недобросовісних посередників і торговців людьми, а також ксенофобські настрої, що зустрічаються в межах Євросоюзу. У той час як деяких трудових мігрантів зрештою депортують, інші не мають доступу до соціального забезпечення через обхід ними відповідних правил дозволу на роботу.

У контексті нашого дослідження цікаво дослідити яким чином впливає зона вільної торгівлі з ЄС на можливість працевлаштування українських громадян. Зокрема, вже відомою нам Угодою про асоціацію встановлюються досить посилені вимоги до можливості працевлаштування українців з цілою низкою обмежень, які стосуються як термінів надання послуг, так і вимог до умов, за яких надання послуг може здійснюватися. Також договором зачіпаються питання неповністю встановлених умов визнання кваліфікацій та українських дипломів за кордоном [32, с. 140].

У зв'язку з тим, що на даний момент не всі засади, що скасовують дискримінаційні обмеження для українських працівників в межах ЄС у відповідності до умов Угоди про асоціацію та надають можливість для рівних умов праці українських громадян з громадянами держав-членів, вступили в дію.

Однак, проблеми для працевлаштування громадян України в ЄС задаються не лише цим. Проблему працевлаштування українців в Європі також створюють:

- торгівля людьми, здійснювана під «протекцією» недобросовісних трудових посередників, під керівництвом яких відбувається оформлення трудової документації для закордонного працевлаштування;

- видача тимчасової візи, по закінченні якої трудова діяльність не може здійснюватися, оскільки щоб її продовжити необхідно повертатись на територію України, що спричинено відсутністю консульських представництв України на території відповідної країни ЄС тощо.

Крім вище зазначеного, щодо громадян України на території держав-членів ЄС існують певні дискримінаційні обмеження, які не дозволяють їм мати рівний трудовий статус з працівниками держав-членів ЄС. Узагальненим є підхід, за якого українські громадяни визнаються в ЄС робітниками з третіх країн, які мають обмежені трудові права, а також інші права, які мають корінні працівники держав-членів ЄС. Зокрема, мова йде про такі права, як обмеженість вільного пересування українських громадян всією територією ЄС; обмеженість часу перебування їх на території ЄС та їх працевлаштування строком дії візи.

Також працівниками в ЄС не вважаються особи, які мають на меті отримання освітніх послуг на території держав-членів ЄС. Навіть введення безвізового режиму для України не означає, що умови працевлаштування значно змінилися. Зокрема, працевлаштування як було, так і є строковим, що має ряд негативних наслідків.

Початок війни в Україні у 2022 році вплинув на багато сфер політичного, економічного та соціального життя. Зокрема, втеча із зони бойових дій кардинально змінила міграційну ситуацію як в самій Україні, так і в багатьох країнах ЄС, оскільки на їх територію в'їхали тисячі українських біженців.

Загальна мобілізація в Україні не дозволяє виїхати з країни більшості чоловіків віком від 18 до 60 років. У результаті країну покинули переважно жінки з дітьми та деякі люди похилого віку, але дуже мало чоловіків працездатного віку. У Польщі, наприклад, за даними Управління у справах іноземців, з 1 мільйона реєстрацій станом на 22 квітня 2022 року 48% були неповнолітніми дітьми, а 92% дорослих – жінками. У Литві близько 42% усіх українських біженців – неповнолітні діти, а серед дорослих – 83% жінок. Так само в Молдові, за даними УВКБ ООН, із понад 100 000 осіб, які вирішили залишитися в країні, неповнолітні діти становили 50%, а жінки – 80% усіх дорослих українців [49].

Країни, розташовані далі від кордонів України, мають, очевидно, дещо нижчу частку дітей-біженців, коливаючись від 32% (наприклад, Франція та Греція) до 40% (наприклад, Чехія та Бельгія). В Іспанії, наприклад, 36% усіх українських біженців, зареєстрованих станом на 30 квітня, були віком до 18 років, а 75% усіх дорослих становили жінки (9% дорослих старше 65 років). Так само близько 35–36% українських біженців в Італії та Португалії, а також Естонії та Латвії є неповнолітніми.

Хоча існує значна невизначеність щодо потенційної тривалості перебування цих біженців у приймаючих країнах ЄС, багато дорослих працездатного віку прагнуть працювати під час свого перебування в країнах-членах ЄС. Однак, при цьому вони стикаються із рядом актуальних проблем.

Українським біженцям часто дуже важко вийти на ринок праці в країнах-членах ЄС, і їхні результати загалом значно відстають від результатів інших груп мігрантів. Вони не тільки страждають від численних недоліків порівняно з іншими групами мігрантів (вони, як правило, мають нижчий рівень освіти та більші мовні труднощі), але й вони, як правило, гірше працюють на ринку праці, ніж інші групи мігрантів, які мають схожі характеристики.

Зокрема, володіння мовою приймаючої країни-члена ЄС має вирішальне значення для досягнення успіху на місцевих ринках праці та використання раніше отриманих кваліфікацій. Це також передумова для участі в житті суспільства в цілому. Це забезпечує більші соціальні контакти з носіями мови та

більшу ймовірність отримання вищої освіти та переїзду в межах країни. Українські біженці мали мало або зовсім не мали часу, щоб вивчити мову приймаючої країни до прибуття, а також багато з них мають низький рівень освіти, що перешкоджає засвоєнню мови.

Біженці з вищою освітою, які пройшли навчання за кордоном, стикаються з труднощами в тому, щоб їхню кваліфікацію визнати та оцінити на ринках праці приймаючої країни-члена ЄС. Ці ринки мають тенденцію знецінювати іноземні кваліфікації, що впливає на зайнятість, призводить до надмірної кваліфікації та зниження заробітної плати [48].

Іншим елементом уразливості українських біженців є відсутність контактів або розуміння ринків праці, що впливає на їхню здатність шукати роботу та отримати доступ до каналів найму, навіть якщо їхня кваліфікація принаймні порівнянна з кваліфікацією їхніх однолітків, які народилися в країні.

Вони знаходяться в явно невідгданому становищі, коли справа доходить до знання ринку праці приймаючої країни та практики найму, а також щодо контактів, прямих чи непрямих, із роботодавцями.

З точки зору роботодавців, наймання біженців може становити ризик, оскільки вони можуть зіткнутися з труднощами в оцінці навичок, якими вони володіють, з точки зору формальної кваліфікації, попереднього професійного досвіду та, в більш загальному плані, в розумінні їх здібностей і мотивації.

Також основним параметром, який може перешкодити перспективам працевлаштування українських біженців, є те, що багато з них є матерями з дітьми. Для тих, хто супроводжує немовлят і дітей молодшого шкільного віку, робота з догляду серйозно перешкоджатиме їхній можливості вийти на ринок праці, принаймні доки вони не знайшли та не забезпечили адекватних послуг по догляду за дітьми. Жінки працездатного віку в супроводі старших родичів можуть скористатися їхнім потенційним внеском у догляд за дітьми. Однак наявність у домогосподарстві залежних людей похилого віку, навпаки, зменшить потенційну пропозицію робочої сили для осіб працездатного віку.

Також негативним фактором, який вплинув на працевлаштування українців в ЄС стало те, що більшість чоловіків повернулися в Україну з початком повномасштабного вторгнення на її територію. Це означає те, що тисячі складних вакансій стали вільними для українських біженців в ЄС, однак жінки не можуть виконувати такі складні роботи, що спричиняє так звану кризу працевлаштування.

Однак, ЄС робить все можливе, щоб максимально спростити процес працевлаштування для українських громадян. Одним із таких кроків стало прийняття Директиви про тимчасовий захист українських біженців. Проте, при цьому проблеми з працевлаштуванням українців в ЄС є і вони будуть, адже їх невирішеність до початку Українсько-російської війни з початком збройного протистояння лише загострилась.

Таким чином, зона вільної торгівлі не тільки спростила можливість доступу українських громадян до ринків праці держав-членів ЄС, але й значно загострила вже існуючі трудові проблеми. Складність трудових відносин на рівні Україна – ЄС значно загострилась і з початком Українсько-російської війни. З огляду на те, що ринок праці в ЄС є зацікавленим в українських трудових мігрантах, рівно так само як і українські мігранти у можливості працевлаштування на території ЄС, варто налагодити тісну взаємодію у цій сфері та побудувати ефективну політику у сфері трудових відносин на рівні Україна – ЄС.

Висновки до другого розділу

1. Незважаючи на те, що Україна досягла значного прогресу в імplementації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ, величезні економічні наслідки, які очікуються від війни, ризикують перешкодити зусиллям України в цьому відношенні – і програмі реформ загалом. Тим не менш, Угода про асоціацію залишається найбільш прийнятною структурою для відносин між ЄС та

Україною, навіть у складному післявоєнному економічному контексті та в світлі заявки України на членство.

2. Кожен із секторів української економіки має ряд проблем у його адаптації до умов Угоди про зону вільної торгівлі Україна–ЄС, які потребують негайного вирішення. Від ефективності, злагодженості та дієвості функціонування всіх трьох секторів з аналогічними секторами ЄС на пряму залежить подальший розвиток нашої держави, а також можливість нарощення її потенціалу на європейському рівні.

3. Зона вільної торгівлі не тільки спростила можливість доступу українських громадян до ринків праці держав-членів ЄС, але й значно загострила вже існуючі трудові проблеми. Складність трудових відносин на рівні Україна–ЄС значно загострилась і з початком Українсько-російської війни. З огляду на те, що ринок праці в ЄС є зацікавленим в українських трудових мігрантах, рівно так само як і українські мігранти у можливості працевлаштування на території ЄС, варто налагодити тісну взаємодію у цій сфері та побудувати ефективну політику у сфері трудових відносин на рівні Україна–ЄС.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ

3.1. Макроекономічні ефекти створення зони вільної торгівлі України з ЄС: тенденції та перспективи

Підписана Сторонами у 2014 році Угода про асоціацію між Україною та ЄС (УА) «є найбільш амбітною угодою, яку ЄС коли-небудь розробляв з будь-яким партнером» [42]. Угода про поглиблену та всеосяжну вільну торгівлю між Україною та ЄС відзначається вражаючим розмахом бажаної інтеграції України до Єдиного ринку та відповідного регуляторного наближення. Окрім цього, ЄС профінансував численні проекти допомоги в Україні, спрямовані на підтримку реформ, пов'язаних із ПВЗВТ. Амбіційний масштаб ПВЗВТ та галузевий підхід ЄС до підтримки її реалізації змінюють порядок денний «поглибленої» торгівлі між ЄС та Україною.

Підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС призвело до зближення відносин, переорієнтації торговельних потоків на Захід, трансформації структури імпорту та експорту послуг. Таким чином, Угода про ПВЗВТ між Україною та ЄС, укладена у 2014 році як частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, є наріжним каменем порядку денного «поглибленої» торгівлі між Україною та ЄС. Відповідно до ст. 1(d) Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, ПВЗВТ переслідує дві взаємопов'язані політичні цілі:

- створити умови для посилення економічних і торговельних відносин, що ведуть до поступової інтеграції України у внутрішній ринок ЄС;
- підтримати зусилля України щодо завершення переходу до функціонуючої ринкової економіки шляхом, серед іншого, поступового наближення свого законодавства до законодавства Союзу.

Досягненню вищезазначених цілей сприяє декілька особливостей ПВЗВТ між Україною та ЄС:

- детальні основні стандарти в рамках «глибоких» дисциплін, таких як конкуренція, державні закупівлі та сталий розвиток;

- ПВЗВТ підлягає двом типам умов, а саме загальним цінностям і умовам доступу до ринку. Перший тип умовності – це умовність загальних цінностей, яка пов’язує переваги лібералізації торгівлі з дотриманням Україною фундаментальних цінностей. Цей тип умовності присутній у широкому спектрі торговельних угод ЄС, однак призупинення лібералізації торгівлі використовується ЄС досить рідко і як крайній захід. У свою чергу, ПВЗВТ використовує так звані «умови доступу до ринку», щоб зробити відкриття ринку

ЄС для України умовою виконання нею зобов’язань щодо наближення законодавства.

Крім того, окрім ПВЗВТ, ми пропонуємо виокремити ще два компоненти, що становлять «поглиблену» торговельну програму між ЄС та Україною, а саме підтримку ЄС імплементації норм ПВЗВТ та перспективи поглиблення торговельних відносин між ЄС та Україною за межами існуючої правової бази. Перший компонент передбачає галузеву технічну допомогу ЄС; пряме фінансування так званих «реформаторських посад» у міністерствах через ініціативу ЄС з реформи державного управління (PAR), а також підтримку малих і середніх підприємств (МСП) і громадянського суспільства [58].

Крім того, ст. 463 Угоди про асоціацію ЄС-Україна надає Раді асоціації право оновлювати або змінювати додатки до Угоди про асоціацію, «беручи до уваги еволюцію права ЄС», але «без шкоди для конкретних положень про наближення ПВЗВТ». Однак, на думку Ван дер Лоо, комплексне оновлення ПВЗВТ є проблемою для сторін цієї Угоди, враховуючи складність Угоди про асоціацію та обмежені повноваження Ради асоціації щодо суттєвого розширення або поглиблення відносин асоціації Сторін договору. Поки що Рада асоціації погодила лише кілька поправок до додатків, наприклад, щодо санітарних та фітосанітарних заходів, державних закупівель, митниці та енергетики [56, с. 11-12].

Поряд із цими досить правовими змінами, Україна та ЄС ще в 2021 році розпочали процес оновлення торговельної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та залучення України до імплементації Зеленої угоди ЄС [51].

Основні очікування українських зацікавлених сторін від оновлення Угоди про асоціацію охоплюють зниження або скасування митних зборів і квот, які використовуються ЄС у різних секторах (наприклад, агробізнес), укладення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА), а також подальше наближення законодавства з окремих питань (наприклад, транспортування відходів) [40]. Хоча точні масштаби та масштаби запланованого оновлення передбачити важко, перспектива оновлення Угоди про асоціацію /ПВЗВТ дає поштовх українській стороні для посилення дотримання Угоди про асоціацію.

Для того, щоб оцінити макроекономічні ефекти створення ПВЗВТ, варто порівняти результати реалізації «поглибленого» торговельного порядку денного зі спільно узгодженими цілями ЄС та України, передбаченими у ПВЗВТ. ПВЗВТ запроваджується в Україні лише з 2017 року, і Україна має час для виконання багатьох зобов'язань, пов'язаних із ПВЗВТ, до 2024 року. Крім того, розкриттю повного потенціалу ПВЗВТ заважає триваюча Українсько-російська війна на території України та наслідки глобальних криз, таких як коронакриза. Частково через ці фактори та більш конкретні виклики ефективність від введення ПВЗВТ для торговельного співробітництва на рівні Україна – ЄС можна оцінити як середню, оскільки цілі ініціативи були досягнуті лише частково.

Перша проголошена мета ПВЗВТ стосується створення умов для розвитку економічних і торговельних відносин між Україною та ЄС таким чином, щоб вони сприяли поступовій інтеграції України до внутрішнього ринку. Як амбітну структуру «інтеграції без членства», ПВЗВТ, безсумнівно, створює (принаймні правові та інституційні) умови для розвитку економічних і торговельних відносин між Україною та ЄС [50, с. 11]. Це твердження можна обґрунтувати тим, що ПВЗВТ містить норми щодо лібералізації торгівлі товарами та

послугами між Сторонами та поступового надання їм доступу до ринків державних закупівель одна одної. Крім того, вона передбачає значне наближення законодавства в різних сферах, таких як нетарифні бар'єри для торгівлі, конкуренція, державні закупівлі, торгівля та сталий розвиток, щоб ці підприємства як в ЄС, так і в Україні могли фактично використовувати ПВЗВТ.

При цьому ЄС підтримує наближення законодавства України до *acquis communautaire* у цих сферах з кількома галузевими проектами технічної допомоги та діяльністю з розбудови потенціалу, таким чином, знову сприяючи меті «створення умов» для просування економічних зв'язків між ЄС та

Україною. У той час як ПВЗВТ виконує мету створення умов для зміцнення торговельно-економічних зв'язків між ЄС та Україною та інтеграції України до Єдиного ринку, зближення між ЄС та Україною у торговельно-економічній сфері

стикається із значними перешкодами. Переорієнтація торгівлі України з ринків Росії та країн СНД на ринок ЄС супроводжувалась значними витратами. У поєднанні з проблемою конфлікту на Донбасі – найбільш індустріально розвиненому регіоні України – і наступною кризою COVID-19, витрати на

масштабну переорієнтацію торгівлі перешкодили значному збільшенню торгівлі між ЄС та Україною, яка б призвела до значного зростання добробуту. Крім цього, обмеження підвищення добробуту, очікуваного від лібералізації торгівлі та інтеграції України до Єдиного ринку, можна пов'язати з триваючим складним

переходом України до ринкової економіки. Таким чином, існує консенсус серед науковців та політичних аналітиків, що прогрес реформ, необхідних для переходу, залишається неоднозначним, причому антикорупційна сфера викликає найбільше занепокоєння.

Посилання на незавершений перехід України до ринкової економіки пропонує гарний момент для початку аналізу того, наскільки ПВЗВТ вдалося

«підтримати зусилля України завершити перехід до функціонуючої ринкової економіки». Консенсус науковців та аналітиків щодо незавершеності переходу України до ринкової економіки демонструє, що «поглиблений» порядок денний

торгівлі з ЄС не спромігся стати каталізатором для швидкого переходу (принаймні на кінець 2021 року). ПВЗВТ не було повністю імплементовано [47].

Однак не було б навіть навіряд чи можливо, враховуючи глибокий і тривалий характер викликів переходу до ринкової економіки в Україні, таких як корупція, слабе верховенство права та надмірна олігархія. Різноманітні олігархічні клани вважаються цілеспрямованим підривом співпраці України з міжнародними партнерами, такими як ЄС та МВФ [45]. Хоча Україна значною мірою зав'язла в перехідному періоді, «поглиблена» програма торгівлі дала вирішальний поштовх кільком політикам і правовим процесам, необхідним для переходу. Це, наприклад, створення відкритої та прозорої системи електронних тендерів «Прозорро», реформа конкурентного законодавства та посилення автономії АМКУ, запровадження режиму державної допомоги та анбандлінг газотранспортної системи. Крім того, дані системи моніторингу «Пульс Угоди» демонструють нерівномірність темпів наближення законодавства України до *acquis communautaire*, із значними затримками у сфері митниці, реформування фінансового сектору та захисту прав споживачів – це також свідчить про часткову ефективність наближення законодавства як основного засобу підтримки переходу України до ринкової економіки.

Перспективи та труднощі, що склалися для України, в результаті створення ПВЗВТ можна підсумувати в таблиці (Додаток Д).

Однак, переваги від ПВЗВТ не будуть накопичуватися автоматично. Уряд України, Верховна Рада та бізнес також повинні співпрацювати, щоб імплементувати угоду, визначити сфери можливостей і забезпечити, щоб бізнес максимально використав можливості, надані ЄС в рамках ПВЗВТ. Це вимагає від Уряду перегляду законодавства та адміністративних процедур та зміни їх на такі, які будуть відповідати законам ЄС. Очікувані переваги ПВЗВТ можуть бути реалізовані лише через цей процес. Наприклад, зменшення витрат і підвищення визначеності завдяки вдосконаленню управління бізнесом. Це означає, що Уряд має спланувати, координувати та впровадити комплексну програму реформ, яка вимагатиме технічних навичок і лідерства, щоб сприяти дотриманню зобов'язань

України за ПВЗВТ. Хоча допомога з боку ЄС, його країни-члени та міжнародні організації, безсумнівно, має місце, однак уряд має продемонструвати політичну волю у впровадженні ПВЗВТ відповідно до її графіків.

Комплексні реформи вимагають впровадження та реформування багатьох українських законів про бізнес, які належать до компетенції та відповідальності українського парламенту. Насправді деякі ринкові можливості для українського бізнесу почнуть діяти лише тоді, коли буде прийнято необхідне законодавство. Наприклад, український бізнес отримає доступ на рівних умовах до можливостей державних закупівель ЄС лише тоді, коли Україна сама прийме директиви ЄС щодо державних закупівель. Тому протягом наступних кількох років українське законодавство має впровадити комплексний пакет реформ, який би відображав законодавство ЄС у цій сфері. Крім того, щоб зберегти переваги ПВЗВТ, українське законодавство потребуватиме постійного перегляду, щоб відобразити зміни в директивах ЄС у сферах, на які поширюється ПВЗВТ. Тому співпраця, координація та аналіз зобов'язань і відповідності існуючого і нового законодавства вимагається від Верховної Ради та її депутатів, щоб гарантувати, що законодавство України відповідає зобов'язанням ПВЗВТ, щоб бізнес і суспільство в цілому могли отримати вигоду.

Варто також зазначити, що міжнародні торговельні угоди та ефективне ділове середовище в країні є важливими складовими для економічного зростання та розвитку, але самі по собі вони не приносять реальних переваг. Також ситуація і з ПВЗВТ. Вигоди від торгівлі походять від того, що бізнес використовує можливості. Тому бізнес має підготуватися, спланувати та розробити стратегії, щоб скористатися цими можливостями.

Для цього представники українських бізнес-структур мають здійснити наступне:

1. досконало розібрати Угоду про асоціацію та виокремити основні важливі для своєї діяльності аспекти у відповідності до неї;
2. оцінити загальні та галузеві можливості в рамках ЗВТ;

3. дослідити вимоги ринку, щоб відповідати їх можливостям (надання інформації), наприклад, ринок ЄС для продуктів, тарифи на які більше не застосовуються;

4. оцінити зміни за секторами, необхідні з часом для торгівлі з ЄС або всередині країни, коли українське законодавство буде узгоджено, наприклад, відповідність діяльності стандартам ЄС;

5. стратегічно спланувати як отримати відповідні переваги в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі;

6. передбачити необхідні інвестиції у діяльність фірми для задоволення потреб внутрішнього ринку та ринку ЄС;

7. здійснювати постійний моніторинг та просування можливостей, наприклад, розповсюдження повідомлень про державні закупівлі ЄС серед зацікавлених фірм [44, с. 17].

З огляду на вище викладене, можемо виділити такі макроекономічні ефекти від запровадження ПВЗВТ в Україні:

1. ефекти торговельного характеру – відобразились в процесі уніфікації технічних стандартів та стандартів якості, а також мінімізації в економічних показниках розвитку між Україною та країнами-членами ЄС, нарощення потенціалу торговельної інфраструктури країни;

2. ефекти впровадження спільного ринку – зростання працездатності, нарощення показників ринкової конкуренції;

3. ефекти руху факторів виробництва – значне нарощення капіталопотоку, значне підвищення еміграційних показників до країн ЄС;

4. ефекти втраг від інтеграції – митні скасування на окремі номенклатури товарних груп імпортової продукції мають негативний вплив на наповнюваність бюджету, адже скорочуються його надходження тощо [21, с. 67].

Підсумовуючи можна констатувати, що «поглиблена» торговельна програма ЄС являє собою комплексну та гнучку багатоаспектну структуру, розроблену для досягнення довгострокових цілей політики, що стосуються інтеграції України до єдиного ринку ЄС та переходу її до ринкової економіки.

Ефективність «поглибленої» торговельної програми між ЄС і Україною можна оцінити як середню, причому найбільше занепокоєння пояснюється формальним характером імплементації правил, корупцією, слабким верховенством права та сильним олігархічним впливом. ПВЗВТ між Україною та ЄС неминуче впливає на сталий розвиток в Україні як через її значний економічний вплив, так і через вплив на екологічні та соціальні стандарти, що здійснюється, зокрема, через розділ «Торгівля та сталий розвиток». Окрім торговельно-економічного впливу «поглибленої» торговельної програми, її вплив на сталий розвиток в Україні можна оцінити як середній. Хоча «поглиблений» порядок денний торгівлі з ЄС не зміг вирішити основні макроекономічні, екологічні та соціальні проблеми України, він, однак, мав вирішальний структурний вплив на бізнес, енергоефективність та соціальні питання.

3.2. Перспективи розширення ринків збуту та стимулювання розвитку внутрішнього ринку в умовах запровадження зони вільної торгівлі з ЄС

Модернізація та оновлення економіки – це ті фактори, від яких напряму залежить подальше економічне зростання в Україні, а також оптимізація політики зовнішньої торгівлі та активізація активного розвитку внутрішнього ринку. Накопичені за часи незалежності України системні проблеми, що поступово поглиблювались негативним впливом глобальних кризових явищ, також призводять до необхідності здійснення якісних зрушень у національній економіці, а це в свою чергу включає: впровадження технологій інноваційного характеру в галузі обробки сировинних ресурсів, основним наслідком яких мають стати переформатування існуючих на сучасному етапі виробничих ланцюгів початкової переробки на виробництво кінцевої продукції, головною рисою якої буде високотехнологічність цієї продукції, а також її попит на ринках збуту – як внутрішньому, так і зовнішньому.

У даному напрямку важливим стає процес формування фінансових механізмів забезпечення модернізації та оновлення технологічної промислової бази, що включає:

- постійне впровадження та освоєння нових технологій;
- створення на території нашої країни виробництв ліцензійного типу (зокрема, у машинобудівній сфері);
- нарощення потенціалу участі іноземних у капіталомістких проєктах компаній тощо [2, с. 47].

Важливо також розуміти, що виведення української промисловості на якісно новий рівень стає можливим лише за взаємного поєднання активної політики зовнішньоекономічного розвитку України з заходами програмного характеру стосовно забезпечення потреб внутрішнього ринку в інвестиціях.

Саме такий контекст закладено на рівні співробітництва Україна – ЄС в межах реалізації положень Угоди про асоціацію стосовно створення ПВЗВТ.

З огляду на вище викладене, можна сказати, що підписання економічної частини Угоди про асоціацію України з ЄС у напрямку забезпечення системної модернізації української економіки та створення стабільного середовища для її оновлення вимагає активізації заходів щодо розширення внутрішнього ринку.

Тут доцільно спиратись на такі пріоритети:

1. Створення проєкту модернізації української економіки, що має на меті розширення внутрішнього ринку та нарощування експортних можливостей. У

цьому контексті варто використовувати ті можливості, які передбачені в Угоді про асоціацію на рівні Україна – ЄС. Наша держава має досить низький рівень

модернізації промислових об'єктів та інфраструктури, інколи цей рівень є взагалі критичним, тому гострою проблемою є саме впровадження заходів стосовно

модернізації цих об'єктів та інфраструктури. Затримання впровадження модернізаційних заходів, яке має місце на сьогоднішній день з ряду причин, несе

за собою небезпеку, адже терміни експлуатації більшості промислових об'єктів майже вичерпані. З огляду на це, сьогодні в Україні виникає наступна ситуація:

необхідність модернізації та оновлення української економіки, що

характеризується явною застарілістю бази промислово-технологічного виробництва, досить критичними показниками зношеності основних фондів, обмежується здатністю її здійснення через явну відсутність фінансування, необхідного для реалізації таких заходів.

Українські товаровиробники на сьогоднішній день майже неспроможні забезпечити попит внутрішнього ринку у сучасних засобах виробництва, а також утвердити свої позиції як конкурентоспроможні учасники ринку ЄС. У нашій державі практично відсутні виробничі потужності, які б мали можливість повністю забезпечити інвестиційний попит сьогодення на модернізаційне оновлення. Це тяжкий виклик для нашої країни, адже й на сьогоднішній день вона не має достатніх для імпортозаміщення потужностей, а матеріально-технологічне забезпечення модернізації залишається для неї проблемою, яка ще не знайшла розв'язання навіть на концептуальному рівні. Саме тому національне оновлення та модернізація економіки – це прямий виклик для подальшого впровадження сучасних технологій та розміщення повних виробничих циклів на території України.

2. Накопичення фінансових ресурсів з метою здійснення перетворень інноваційно-інвестиційного спрямування з метою формування внутрішнього ринку, що характеризуватиметься здатністю постійного запровадження інновацій та високих технологій [7, с. 43]. Варто здійснювати розширення українського виробництва, що матиме здатність виробляти відповідну міжнародним стандартам продукцію, а також здійснювати на цьому фоні поступове нарощування на внутрішньому ринку України частки вітчизняних виробників. Забезпечення національних інтересів при цьому має забезпечуватись наступними умовами:

Умовами забезпечення національних інтересів у цій сфері є:

- перегляд та удосконалення фінансових інфраструктури та забезпечення внутрішнього ринку;
- утвердження податкової прозорості у врегулюванні діяльності вітчизняних товаровиробників;

- надання гарантій щодо захищеності у сфері господарювання майнових і корпоративних;

- мінімізація ризиків фінансового характеру щодо реалізації економічних модернізаційних національних проектів на умовах цілковитого або часткового державного гарантування;

- введення стимулюючих фінансових механізмів щодо розвитку та створення нових виробництв на території нашої країни, впровадження технологій ліцензійного типу, що мають відповідати сучасним запитам економічної модернізації та заміщення імпорту;

- утвердження інвестиційно привабливих засад з метою спільної організації стратегічних виробництв на території України із залученням кращих зарубіжних компаній для заповнення ніші незабезпечених сегментів внутрішнього ринку;

- розширення та нарощення потенціалу фондового ринку щодо залучення фінансових ресурсів на розвиток українських виробництв.

Активізація державно-приватного партнерства є одним із перспективних напрямків вирішення питання мобілізації значних за обсягом фінансових ресурсів, а також розширення неборгових джерел їх накопичення. Вона вимагає

вчинення наступних дій:

- оновлення нормативного забезпечення та врегулювання державно-приватного партнерства;

- утвердження на рівні держави управлінської системи розвитку державно-приватного партнерства;

- провадження інформаційно-роз'яснювальної та просвітньої діяльності серед службовців державного та приватного сектору стосовно особливостей державно-приватного партнерства.

3. Подолання дисбалансу у зовнішньо-торговельних відносинах, що став наслідком досить невисокої конкурентоспроможності на внутрішньому й зовнішніх ринках українських виробників, збереження надмірної орієнтації багатьох галузей промисловості України на експорт та нездатності їх

переорієнтації на внутрішній ринок, проблематики стратегії національного імпортозаміщення та експансії імпорту [8, с. 168].

Утворення досить значного від'ємного сальдо торговельного балансу стало наслідком незбалансованого підходу до провадження зовнішньоекономічних операцій у постковідний період. Одночасно з цим зросли диспропорції торгівлі товарами, експортна структура характеризується досить надмірною кількістю товарів із низьким рівнем переробки, тоді як імпортна структура – досить високою кількістю високотехнологічних товарів і енергоресурсів. Стимування розвитку національного економічного потенціалу

відбувається через сповільнення темпів іноземного інвестування, що прямо впливає на посилення тиску на платіжний баланс.

Відсутність належного фінансового забезпечення для провадження економічних реформ в Україні зумовлює необхідність модернізації фінансової політики держави, що буде супроводжуватись стимулами для здійснення зовнішньоекономічної діяльності та подоланням існуючих фінансових дисбалансів. Це, в свою чергу, охоплює:

- утвердження оптимізації фінансування структур товарного та географічного експорту України за рахунок збільшення частки товарів, що мають високу додану вартість, основною метою чого має стати збільшення надходжень від валютного експорту та стабілізація платіжного балансу;
- створення та введення фінансових механізмів стосовно збільшення пропозиції українських товарів на ринках зовнішнього й внутрішнього рівня;

- фінансування імпортозамісних програм;
- реформування оподаткування у напрямку попередження та захисту від виведення з України створених у ній прибутків.

Шляхи розв'язання встановлених проблем:

- накопичення та активізації внутрішніх фінансових джерел (накопичень пересічних громадян, інституційних інвесторів тощо) з метою задоволення потреб розвитку потенціалу української експортної й імпортозамінної галузей;

- стимулювання розвитку експортного й імпортозамінного виробництва шляхом прямого фінансування, що вимагає узгодження діяльності Міністерства фінансів України з Національним банком України стосовно уивердження шляхів залучення дешевих довгострокових коштів для відповідних підприємств. Варто утвердити загальнодержавну програму кредитного гарантування, що надаватиме державні гарантії спеціально відібраним банкам, які матимуть змогу здійснювати кредитування експортоорієнтованих та імпортозамінних виробництв на пільгових умовах. Також необхідно здійснювати поступове стимулювання та розвиток бізнес-фінансового партнерства, що має на меті утворення єдиного фонду держави та приватних небанківських інвесторів стосовно надання фінансових ресурсів для розвитку профільних перспективних проєктів;

- утвердження нових інноваційних шляхів залучення фінансових довгострокових коштів з метою фінансування інвестиційних цільових державних програм, а також національних експортних та імпортозамінних проєктів. Кращими у цьому напрямку мають стати фінансові механізми тимчасового чи постійного характеру стосовно надання довгострокового фінансування проєктам пріоритетних галузей економіки, машинобудування, сільського господарства, модернізації інфраструктури, ³ можливістью одночасного залучення держави й міжнародних фінансових організацій;

- скорочення оптимізаційних можливостей стосовно надходжень до бюджету податкових платежів, сплачених підприємствами, що реалізують свою діяльність у сфері зовнішньої економіки, основним напрямком є подолання деструктивної податкової конкуренції та розмивання податкової бази. Основне значення такого роду заходів полягає в тому, щоб до державного бюджету надходили податкові платежі у вигляді податку на прибуток від компаній, основне виробництво яких знаходиться на території України, тоді як оподаткування в інших країнах, де превалює низька ставка податку на прибуток, цих доходів має мінімізуватися. Деякі кроки вже здійснюються нашою державою у цьому напрямку, зокрема, можна згадати прийняття Закону України «Про

внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» від 04.07.2013 № 408-VII [22];

- правової можливості реалізувати здатність інформаційної економіки продукувати товари й послуги без кордонів. Ця проблема сьогодні є однією з найдискусійніших у цій сфері. Це спричинено тим, що діяльність такого роду не належить до юрисдикції жодної з держав, а тому є змога використовувати легальні канали уникнення оподаткування. Нашій державі конче необхідно аналізувати такі процеси, порівнювати досвід зарубіжних країн з досвідом України у цій сфері, при цьому успішно впроваджувати реформи в існуюче українське законодавство.

Розв'язання проблеми врівноваження зовнішньоторговельного дисбалансу можливе також шляхом комплексної реалізації політики імпортозаміщення, пріоритетними заходами якої є запровадження довгострокової програми імпортозаміщення на основі технологічної модернізації національної економіки та створення сприятливих адміністративних, інституційних, податкових і фінансових умов для розміщення в Україні сучасних, високотехнологічних виробництв. До таких умов можна, зокрема, віднести спрощення адміністративного регулювання, забезпечення державного замовлення на високотехнологічну продукцію, зниження податкового навантаження на підприємства високотехнологічного профілю, забезпечення реалізації державних програм створення міжнародних технополісів у межах України тощо.

4. Розбудова внутрішнього ринку. Проблемними аспектами розвитку внутрішнього ринку в Україні є:

- надмірний рівень відкритості внутрішнього ринку;
- зовнішньоторгівельна орієнтація національних товаровиробників з одночасним нівелюванням внутрішнього ринку;
- нарощення імпортного потенціалу в забезпеченні потреб внутрішнього ринку [14, с. 43].

Наявність такого роду проблем має негативні наслідки для його функціонування.

- витіснення українських товаровиробників із внутрішнього ринку України;

- мінімізація рівня наявних технологічних стандартів попиту через завезення імпортової продукції широкого вжитку невисокої якості;

- погіршення здатності національних виробників до заміщення зростаючого попиту;

- виникнення макрофінансових дисбалансів унаслідок накопичення від'ємного сальдо зовнішньоторговельного обороту.

На сьогоднішній день ще й досі не утверджена єдина модель фінансової політики України стосовно розвитку внутрішнього ринку, а тому її подальша парадигма має обиратися виходячи з можливостей і перспектив бачення місця України в міжнародному поділі праці. Щодо здійснення реалізації стратегічних пріоритетів розвитку внутрішнього ринку, то тут варто здійснити таке:

- провести ревізію стосовно фінансування окремих галузей і секторів економіки, державних цільових програм та програм розвитку з метою оцінювання їхніх результативності й пріоритетності в забезпеченні розвитку внутрішнього ринку;

- використання підходу програмно-цільового спрямування стосовно фінансового стимулювання розширення пропозиції на внутрішніх галузевих ринках у середньостроковій перспективі;

- здійснення політики, спрямованої на збільшення доходів населення;

- утвердження податкових стимулів та державних гарантій для українських виробників, які провадять інноваційну діяльність.

Таким чином, широкі перспективи для збуту української продукції надає європейський ринок, однак на шляху до такого збуту варто подолати ряд перешкод та викликів. З огляду на це прискорення економічного розвитку

України на пряму залежить не лише від вдосконалення внутрішньо-технологічної основи, але й ефективного нарощення потенціалу внутрішнього ринку. Під останнім у контексті відносин Україна – ЄС розуміється стратегічна передумова для економічного розвитку держави з майбутнім потенціалом стосовно

розміщення виробництва на території України. Головною базою для утвердження ринків збуту товарів українського виробництва може стати комплексна національна програма створення фінансово-економічних механізмів оновлення застарілої технологічної бази, для чого необхідно скористатися можливостями, котрі відкриваються з укладенням Угоди про асоціацію України з ЄС. Якщо підходити з позиції України, то основним напрямком ефективного здійснення умов Угоди про асоціацію має стати забезпечення стратегічних інноваційно-інвестиційних перетворень та формування нової ролі внутрішнього ринку — як генератора суспільного запиту на інновації й високі технології.

3.3. Особливості й перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України і ЄС сільськогосподарською продукцією

Останніми роками зовнішня торгівля сільськогосподарською продукцією України пройшла через етапи серйозних криз і зазнала значних змін. Закриття великого російського ринку внаслідок війни вимагало від експортерів значних зусиль щодо диверсифікації експорту, виходу на нові ринки, в тому числі перспективні та місткі ринки Близького Сходу та Китаю, відкриті ніші інших ринків тощо. Значного поштовху експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції надало підписання «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» та надання торговельних преференцій для експорту до Європейського Союзу, оскільки наша країна посідає одне з провідних місць у світі за обсягами експорту зерна, входить у десятку найбільших експортерів продовольства та має величезні можливості в аграрному секторі. Відкриття ж європейського ринку, як одного з найбільших торгових ринків світу, дає можливість нашій країні торгувати на території з населенням понад 500 млн. осіб, які мають високу купівельну спроможність.

Цей поштовх має різні виміри, і не лише в контексті збільшення товарообігу та розширення асортименту товарів. Таким чином, частка

Європейського Союзу в експорті української сільськогосподарської продукції за обсягом перевищує чверть усіх експортних поставок, але характеризується значними коливаннями, характерними для товарів, які переважають в експорті України [46, с. 30]. Ризики посилює переважна спеціалізація зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією, яка, на жаль, склалася через викривлення умов формування українського аграрного експорту – поставки зерна та олійних культур становлять понад три чверті від загального експорту. Також на обсяги поставок впливають світові кризи, зокрема пандемія COVID-19. Пандемія негативно вплинула, в першу чергу, на сільськогосподарський експорт фруктів і овочів до країн ЄС.

До початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України торгівля агропродукцією між ЄС та Україною мала наступні показники. З 1,0% товарів ЄС, що походять з України, 35,7% становили сільськогосподарські продукти. Сільськогосподарська продукція, експортована з України становила 4,6 % усього експорту агропродовольчої продукції до ЄС. Що стосується імпорту, то ЄС продавав в Україну 1,2% своїх товарів, з яких 12,4% - сільськогосподарська продукція [53]. Основними товарами, що імпортуються з України, є зернові, тваринні та рослинні жири та олії, насіння олійних культур, продукти харчування, промислові залишки та відходи, їстівні фрукти та горіхи, а також м'ясо та їстівні м'ясні субпродукти. Основний експорт з ЄС в Україну – це чаюї, тютюн, молочні продукти, какао, харчові продукти, відходи харчової промисловості і олійні культури.

Аграрний сектор України займає лідируючі позиції за зростанням продуктивності серед галузей економіки завдяки впровадженню ефективнішого землеробства, використанню якіснішого насіння, агрохімікатів, сучасного обладнання. З 2005 року середня врожайність основних сільськогосподарських культур в Україні зросла вдвічі. Крім того, провідні приватні агрохолдинги збирають врожайність, яка у два-три рази перевищує середній показник по країні, що вказує на потенціал збільшення виробництва за рахунок використання менш ефективних площ.

У 2021 році в Україні було зібрано рекордний урожай зернових – 84,5 млн тонн, а також одійних – 22,6 млн тонн. Загалом у 2021 році український експорт продуктів харчування та сільськогосподарської продукції становив понад 40% від загального товарного експорту України, або майже 15% ВВП [52].

Значна частка зібраного в 2021 році урожаю мала бути експортована у 2022 році, чому значно зашкодило блокування українських портів у Чорному морі. Переведення експорту аграрної продукції на «залізничні шляхи» не лише ускладнило експортну діяльність, але й спричинило затримки у поставках агропромислової продукції та значне її здорожчання у зв'язку із збільшенням затрат на транспортування. Однак поступова виважена політика, а також деблокування українських портів дозволили значно покращити ситуацію з торгівлею сільськогосподарською продукцією.

Незважаючи на економічну кризу, спричинену російським повномасштабним вторгненням на територію України, торгівля ЄС та України в аграрній сфері продовжує розвиватись. Дані за серпень 2022 року свідчать про те, що експорт України до країн Європейського Союзу (ЄС) майже досяг довоєнного рівня. Зокрема, Міністр економіки Качка Т. у інтерв'ю програмі «Національні новини 24/7» зазначив, що «Торгівля між Україною та Європейським Союзом практично нормалізувалася. У серпні експорт [України] в ЄС досяг 90% від експорту в серпні 2021 року. За перші три квартали 2022 року ми зробили на кілька відсотків більше експорту до ЄС, ніж за перші три квартали 2021 року, незважаючи на війну» [18].

Тобто, експорт сільськогосподарської продукції до європейських країн має тенденцію до зростання та демонструє найвищі темпи зростання серед інших регіонів світу. Високий приріст експорту до ЄС відбувся як за рахунок зростання фізичних обсягів поставок (у продуктах), так і сприятливих цін (у грошовому еквіваленті). Спостерігається тенденція до збільшення товарного асортименту в експорті сільськогосподарської продукції. Це зростання характеризується збільшенням індексу проникнення на міжнародні ринки більшої кількості товарних груп. Основними імпортерами української сільськогосподарської

продукції на ринку ЄС є Іспанія, Польща, Нідерланди, Італія, Німеччина, Бельгія та Франція. Експорт до цих країн становить понад 80% від загального експорту до ЄС [46, с. 42]. Значну частину аграрного експорту до ЄС складають зернові та олійні культури та продукти їх первинної переробки, разом понад 80% вартості поставок. Але поступово збільшується частка нішевих товарів і готової продукції.

Спостерігається прогнозована тенденція до розширення номенклатури агроекспорту зі збільшенням частки як товарів первинної переробки, так і товарів з більшою доданою вартістю. Відносно зменшилась частка посередників у виході на зовнішні ринки та передбачається збільшення кількості виробників та асоціацій виробників.

З огляду на це, варто дотримуватись наступних рекомендацій стосовно подальшої розбудови торгівлі України та ЄС сільськогосподарською продукцією:

1. щоб змінити сировинний експорт аграрної продукції, Україна має змінити експорт на готову продукцію з високою доданою вартістю, зокрема на органічну продукцію, яка є відносно дорогою в країнах ЄС через складність їх вирощування;

2. здійснити технічне переоснащення агропромислового комплексу, що потребує значних капіталовкладень;

3. здійснити впровадження технологій адаптивного ґрунтозахисного землеробства для запобігання деградації сільськогосподарських угідь;

4. оновлення існуючої інфраструктури аграрного ринку України.

Отже, на тлі загострення глобальних проблем та трансформації євроінтеграційних процесів все більшого значення набувають проблеми розвитку України в контексті асоціації з ЄС та пріоритетності зовнішньої торгівлі; з огляду на це особливо актуальною є проблема пріоритетності зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу, яка є однією з ключових експортно-імпортних операцій України. Для українського аграрного сектору європейська економічна інтеграція призведе у перспективі до

модернізації вітчизняних підприємств, залучення іноземних інвестицій та передових технологій, відновлення конкурентоспроможності української продукції, нових фінансових ресурсів для економічного розвитку та підвищення рівня життя громадян. Інтеграція України до ЄС буде тривалою через проблеми та завдання, які необхідно вирішити, перш ніж український аграрний сектор зможе повністю розвинутися. Сировинна спрямованість українського експорту свідчить про низьку платоспроможність сільгоспвиробників та технологічну нерозвиненість сільського господарства.

Висновки до третього розділу

1. «Поглиблена» торговельна програма ЄС являє собою комплексну та гнучку багатоаспектну структуру, розроблену для досягнення довгострокових цілей політики, що стосуються інтеграції України до єдиного ринку ЄС та переходу її до ринкової економіки. Ефективність «поглибленої» торговельної програми між ЄС і Україною можна оцінити як середню, причому найбільше занепокоєння пояснюється формальним характером імплементації правил, корупцією, слабким верховенством права та сильним олігархічним впливом.

ПВЗВТ між Україною та ЄС неминуче впливає на сталий розвиток в Україні як через її значний економічний вплив, так і через вплив на екологічні та соціальні стандарти, що здійснюється, зокрема, через розділ «Торгівля та сталий розвиток». Окрім торговельно-економічного впливу «поглибленої» торговельної програми, її вплив на сталий розвиток в Україні можна оцінити як середній. Хоча «поглиблений» порядок денний торгівлі з ЄС не зміг вирішити основні макроекономічні, екологічні та соціальні проблеми України, він, однак, мав вирішальний структурний вплив на бізнес, енергоефективність та соціальні питання.

2. Широкі перспективи для збуту української продукції надає європейський ринок, однак на шляху до такого збуту варто подолати ряд перешкод та викликів. З огляду на це прискорення економічного розвитку

Україні на пряму залежить не лише від вдосконалення внутрішньо-технологічної основи, але й ефективного нарощення потенціалу внутрішнього ринку. Під останнім у контексті відносин Україна – ЄС розуміється стратегічна передумова для економічного розвитку держави з майбутнім потенціалом стосовно розміщення виробництва на території України. Головною базою для утвердження ринків збуту товарів українського виробництва може стати комплексна національна програма створення фінансово-економічних механізмів оновлення застарілої технологічної бази, для чого необхідно скористатися можливостями, котрі відкриваються з укладенням Угоди про асоціацію України з ЄС. Якщо підходити з позиції України, то основним напрямком ефективного здійснення умов Угоди про асоціацію має стати забезпечення стратегічних інноваційно-інвестиційних перетворень та формування нової ролі внутрішнього ринку — як генератора суспільного запиту на інновації й високі технології.

3. На тлі загострення глобальних проблем та трансформації євроінтеграційних процесів все більшого значення набувають проблеми розвитку України в контексті асоціації з ЄС та пріоритетності зовнішньої торгівлі; з огляду на це особливо актуальною є проблема пріоритетності зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу, яка є однією з ключових експортно-імпортних операцій України. Для українського аграрного сектору європейська економічна інтеграція призведе у перенективі до модернізації вітчизняних підприємств, залучення іноземних інвестицій та передових технологій, відновлення конкурентоспроможності української продукції, нових фінансових ресурсів для економічного розвитку та підвищення рівня життя громадян. Інтеграція України до ЄС буде тривалою через проблеми та завдання, які необхідно вирішити, перш ніж український аграрний сектор зможе повністю розвинутися. Сировинна спрямованість українського експорту свідчить про низьку платоспроможність сільгоспвиробників та технологічну нерозвиненість сільського господарства.

ВИСНОВКИ

НУБІП України

Таким чином, у процесі роботи над дослідженням ми досягли поставленої

мети та виконали всі завдання, в результаті чого прийшли до таких висновків:

1. Сучасний стан торгово-економічних потоків між Україною та ЄС є значно гіршим, ніж той, що існував у 2021 році. Головною причиною погіршення торгово-економічного співробітництва став напад Росії на Україну у лютому 2022 року та досі триваючі військові дії. З огляду на триваючий військовий конфлікт, багато галузей виробництва не можуть повноцінно функціонувати, деякі з них були змушені повністю припинити свою діяльність. Безпековий чинник не дозволяє здійснювати поставки товарів у тих обсягах і потребах, які існували в довоєнний період. Саме тому подальший стан розвитку торгово-економічних відносин між ЄС та Україною буде прямо залежати від того як довго триватиме війна на території України і як швидко Україна зможе відновити свою економіку в післявоєнний період.

2. Основними передумовами для застосування ПВЗВТ стали: налагодження більш тісних торгово-економічних зв'язків між ЄС та Україною, взаємна зацікавленість сторін у більш тісному торгово-економічному співробітництві та залежність подальшого розвитку ЄС та України від економічного співробітництва між ними. Наслідки запровадження ПВЗВТ характеризуються наданням ряду торгово-економічних преференцій та скасуванням митних платежів у сфері торгівлі стосовно окремих груп товарів на рівні ЄС – Україна, а також взаємний економічний розвиток ЄС та України. Однак, варто відмітити те, що одного лише запровадження ПВЗВТ у двосторонніх відносинах ЄС та України недостатньо, варто здійснити ряд важливих кроків на шляху до того, щоб ці положення вступили в дію.

НУБІП України

3. Інституційна основа Угоди про асоціацію визначається в її положеннях.

Структурними одиницями інституційної системи імплементації Угоди про асоціацію є: Саміт асоціації, її Рада, Комітети з рядом підкомітетів та

Платформа громадянського суспільства. Саме така інституційна система дозволяє повною мірою здійснювати співробітництво та контроль за імплементацією Угоди про асоціацію.

4. Незважаючи на те, що Україна досягла значного прогресу в імплементації Угоди про асоціацію та ПВЗВТ, величезні економічні наслідки, які очікуються від війни, ризикують перешкодити зусиллям України в цьому

відношенні – і програмі реформ загалом. Тим не менш, Угода про асоціацію залишається найбільш прийнятною структурою для відносин між ЄС та Україною, навіть у складному післявоєнному економічному контексті та в світлі заявки України на членство.

5. Кожен із секторів української економіки має ряд проблем у його адаптації до умов Угоди про зону вільної торгівлі Україна-ЄС, які потребують негайного вирішення. Від ефективності, злагодженості та дієвості

функціонування всіх трьох секторів з аналогічними секторами ЄС напряму залежить подальший розвиток нашої держави, а також можливість нарощення її потенціалу на європейському рівні.

6. Зона вільної торгівлі не тільки спростила можливість доступу українських громадян до ринків праці держав-членів ЄС, але й значно загострила

вже існуючі трудові проблеми. Складність трудових відносин на рівні Україна – ЄС значно загострилась і з початком Українсько-російської війни. З огляду на те,

що ринок праці в ЄС є зацікавленим в українських трудових мігрантах, рівно так само як і українські мігранти у можливості працевлаштування на території ЄС, варто налагодити тісну взаємодію у цій сфері та побудувати ефективну політику у сфері трудових відносин на рівні Україна – ЄС.

7. «Поглиблена» торговельна програма ЄС являє собою комплексну та гнучку багатоаспектну структуру, розроблену для досягнення довгострокових цілей політики, що стосуються інтеграції України до єдиного ринку ЄС та

переходу її до ринкової економіки. Ефективність «поглибленої» торговельної програми між ЄС і Україною можна оцінити як середню, причому найбільше занепокоєння пояснюється формальним характером імплементації правил, корупцією, слабким верховенством права та сильним олігархічним впливом.

ПВЗВТ між Україною та ЄС неминує впливає на сталий розвиток в Україні як через її значний економічний вплив, так і через вплив на екологічні та соціальні стандарти, що здійснюється, зокрема, через розділ «Торгівля та сталий розвиток». Окрім торговельно-економічного впливу «поглибленої» торговельної

програми, її вплив на сталий розвиток в Україні можна оцінити як середній. Хоча «поглиблений» порядок денний торгівлі з ЄС не зміг вирішити основні макроекономічні, екологічні та соціальні проблеми України, він, однак, мав вирішальний структурний вплив на бізнес, енергоефективність та соціальні питання.

8. Широкі перспективи для збуту української продукції надає європейський ринок, однак на шляху до такого збуту варто подолати ряд перешкод та викликів. З огляду на це прискорення економічного розвитку України напряду залежить не лише від вдосконалення внутрішньо-технологічної

основи, але й ефективного нарощення потенціалу внутрішнього ринку. Під

останнім у контексті відносин Україна – ЄС розуміється стратегічна передумова для економічного розвитку держави з майбутнім потенціалом стосовно розміщення виробництва на території України. Головною базою для

утвердження ринків збуту товарів українського виробництва може стати

комплексна національна програма створення фінансово-економічних механізмів

оновлення застарілої технологічної бази, для чого необхідно скористатися можливостями, котрі відкриваються з укладенням Угоди про асоціацію України

з ЄС. Якщо підходити з позиції України, то основним напрямком ефективного

здійснення умов Угоди про асоціацію має стати забезпечення стратегічних

інноваційно-інвестиційних перетворень та формування нової ролі внутрішнього ринку — як генератора суспільного запиту на інновації й високі технології.

9. На тлі загострення глобальних проблем та трансформації євроінтеграційних процесів все більшого значення набувають проблеми розвитку України в контексті асоціації з ЄС та пріоритетності зовнішньої торгівлі; з огляду на це особливо актуальною є проблема пріоритетності зовнішньої торгівлі продукцією агропромислового комплексу, яка є однією з ключових експортно-імпортних операцій України. Для українського аграрного сектору європейська економічна інтеграція призведе у перспективі до модернізації вітчизняних підприємств, залучення іноземних інвестицій та передових технологій, відновлення конкурентоспроможності української продукції, нових фінансових ресурсів для економічного розвитку та підвищення рівня життя громадян. Інтеграція України до ЄС буде тривалою через проблеми та завдання, які необхідно вирішити, перш ніж український аграрний сектор зможе повністю розвинутися. Сировинна спрямованість українського експорту свідчить про низьку платоспроможність сільгоспвиробників та технологічну нерозвиненість сільського господарства.

З огляду на вище викладене, можна припустити, що ПВЗВТ у найближчому майбутньому визначатиме тісне переплетення відносин між українською економікою та економікою ЄС. Такий розвиток подій позитивно вплине на стабілізацію економічного клімату в країні загалом, дотримання принципів верховенства права, боротьбу з корупцією та, як наслідок, покращення інвестиційного клімату в Україні. Водночас українська влада має докладати максимум зусиль для підтримки місцевого бізнесу (особливо в аграрній сфері) та гарантувати йому чіткі та справедливі умови для розвитку підприємництва, зниження рівня корупції, забезпечення прозорості ринку, доступу до необхідного фінансування, інформуючи про зміни в законодавстві, пропонуючи можливість отримати юридичні консультації та спрощену форму комунікації з державними інституціями та міжнародними організаціями, що займаються підтримкою бізнесу в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богінська Л. О. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі України. Економічні студії, 2018. №2. С. 25-28.

2. Власюк О.С. Фінансові аспекти розширення ринків збуту та стимулювання розвитку внутрішнього ринку в умовах запровадження зони вільної торгівлі з ЄС. «Фінанси України», 2014. №4. С. 46-60.

3. Вплив COVID-19 на економіку і суспільство країни: підсумки 2020 року та виклики і загрози постпандемічного розвитку. Департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування. 2021. №53. 68 с.

4. Дехтяр Н. А. Теоретичні завдання визначення секторальної структури економічної системи. Проблеми економіки, 2020. № 3 (45). С. 45-55.

5. Додаток І-А до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і її державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ від 27.06.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/26/f431629n6.doc>. (дата звернення: 14.09.2022).

6. ЄБА: Українська економіка під час війни: що далі? URL: <https://odessa-journal.com/eba-ukrainian-economy-during-the-war-what-is-next/>. (дата звернення: 14.09.2022).

7. Єліца О. Політика державної підтримки інноваційної діяльності в Україні. Кваліфікаційна робота бакалавра. Київ, 2022. 61 с.

8. Зінченко А. В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи, 2020. С. 168-169.

9. Зінчук Т. О. Проблеми адаптації аграрного сектору економіки до умов Угоди про зону вільної торгівлі Україна–ЄС. Економіка апк, 2015. № 5. С. 75-87.

10. Зона вільної торгівлі. Євроінтеграційний портал. 2020. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:73ell1591R8gJ:https://eu>

ua.kmu.gov.ua/zona-vilnoi-torhivli&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua, (дата звернення: 14.09.2022).

11. Ізън О.С. Проблеми та перспективи розвитку зони вільної торгівлі між ЄС та Україною. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики» (м. Київ, 02.06.2022). Київ, 2022. С. 229-230.

12. Інституційна основа Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Міністерство економіки України, 2015. URL: [https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6c93574a-d681-449a-](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6c93574a-d681-449a-8665-75999822dc0b&title=InstitutsiinaOsnovaUgodiProAsotsiatsiiuMizhUkrainoiuTas)

[8665-75999822dc0b&title=InstitutsiinaOsnovaUgodiProAsotsiatsiiuMizhUkrainoiuTas](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=d7ca9010-7837-4040-ab1e-b739b7166b31&title=KomitetAsotsiatsiiUkrainasUTorgovelnomuSklad), (дата звернення: 14.09.2022).

13. Комітет асоціації Україна – ЄС у торговельному складі. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=d7ca9010-7837-4040-ab1e-b739b7166b31&title=KomitetAsotsiatsiiUkrainasUTorgovelnomuSklad>, (дата звернення: 14.09.2022).

14. Лагутін В.Д. Внутрішній ринок і торгівля України: структурно-інституціональна трансформація: монографія. Київ: нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 432 с.

15. Пичник О. І., Єршова Н. Ю. Проблеми функціонування та розвитку мікро-, малого та середнього бізнесу сфери послуг в Україні. 2021. С. 74-80.

16. Мацола С. М. Зона вільної торгівлі Україна-ЄС: переваги для економіки України. 2014. Вісник Прикарпатського університету. Економіка. 2014. Вип. 10. С. 58-61.

17. Мачуська І. Б. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС у сфері надкористування. Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 8 червня 2018 року / за ред. проф. Р.С. Мельника, відпов. ред. к.ю.н. Л.Ю. Малюга. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 143-145.

18. Павлин О. Експорт України в ЄС перевищує дозволений рівень – Мін економіки. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/09/29/7369388/>. (дата звернення: 29.09.2022).

19. Парламентський комітет асоціації. Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України. URL: <https://mspl.gov.ua/diyalnist/mizhnarodna-spyvtsacva/evropeiska-ta-yevroatlantichna-integraciva/dvostoronni-organi-asociacivi-ukravina-yes/parlamentskij-komitet-asociacivi>. (дата звернення: 14.09.2022).

20. Платформа громадянського суспільства Україна-ЄС URL: <https://eu-ua-csp.org.ua/>. (дата звернення: 14.09.2022).

21. Ільоні Д. С. Макроекономічні ефекти створення зони вільної торгівлі України з ЄС: тенденції та перспективи. Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення, 2018. С. 65-68.

22. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення. Закон України від 04.07.2013 № 408-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-18#Text>. (дата звернення: 29.09.2022).

23. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. Закон України від 04.07.2010 № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>. (дата звернення: 22.09.2022).

24. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Указ Президента України; Стратегія від 11.06.1998 № 615/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>. (дата звернення: 22.09.2022).

25. Про Основні напрями зовнішньої політики України. Постанова Верховної Ради України від 02.07.1993 № 3360-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>. (дата звернення: 22.09.2022).

26. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення державних закупівель. Постанова ВРУ від 20.03.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4547-VI#Text>. (дата звернення: 22.09.2022).

27. Програма інтеграції України до Європейського Союзу. Президент України. Програма в д. 14.09.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00#Text>. (дата звернення: 22.09.2022).

28. Пугачов М. Перспективи розвитку вітчизняного аграрного сектору в зв'язку із підписанням Україною економічної частини Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2014. 44 с.

29. Рада асоціації Україна – ЄС. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rada-asotsiatsii-ukraina---es>. (дата звернення: 14.09.2022).

30. Ремінський М. М., Петренко К. В. Динаміка та розвиток зовнішньоторгівельних відносин Україна-ЄС, в процесі євроінтеграції України. 2020. 13 с.

31. Скасування мит на український експорт: рішення підтримала Рада ЄС. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/24/novyna/ekonomika/skasuvannya-myt-ukravinskyi-eksport-rishennva-pidtrvmala-rada-ves>. (дата звернення: 14.09.2022).

32. Суходольська А. А. Зона вільної торгівлі та проблема працевлаштування українських громадян. Історико-політичні студії, 2016. №2. С. 138-147.

33. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і іншими державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ від 27.06.2014.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text. (дата звернення: 13.09.2022).

34. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Міжнародний документ від 14.06.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text. (дата звернення: 22.09.2022).

35. Усенко О. Оцінка результатів угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС для галузей обробної промисловості (машинобудування).

хімічної, легкої промисловості). Міжнародна економічна політика, 2017. №7. С. 84-129.

36. Хорунка М. Що таке зона вільної торгівлі? Київська школа економіки. 2022. URL: <https://kse.ua/community/stories/shho-take-zona-vilnovi-torgivli/>. (дата звернення: 13.09.2022).

37. Циватий В. Г., Чекаленко Л. Д. Євроінтеграційна діяльність України через призму реалізації програми Східного партнерства: інституціональний та іміджевий аспекти. Науковий вісник Дипломатичної академії України, 2016. № 23 (2). С. 4-12.

38. Швец А. Роль ЄС у відновленні експортного потенціалу України в умовах війни. Наукові інновації та передові технології, 2022. №6 (8). С. 447-458.

39. Що означає для України скасування усіх мит з ЄС: розповідає прем'єр. Суспільне новини. URL: <https://suspi.me/media/246698-so-oznacae-dla-ukraini-skasuvanna-usih-mit-z-es-rozpovidae-premer/>. (дата звернення: 14.09.2022).

40. Centre for United Actions 2021. Association agreement with the EU: Needs assessment of Ukrainian Exporters, May 2021. <https://centrea.org/wp-content/uploads/2021/09/policy-brief.pdf> (дата звернення: 26.09.2022).

41. Dubenko L., Kravchuk P. Ukrainian Labour Migration to the EU State of Play, Challenges and Solutions. 2021. URL: <https://www.pragueprocess.eu/en/migration-observatory/publications/33-reports/287-ukrainian-labour-migration-to-the-eu/download>. (дата звернення: 26.09.2022).

42. EU Neighbours East. 2020. EU and Ukraine discuss results of 2019 association agreement implementation. URL: <https://www.euneighbours.eu/en/east/stay-informed/news/eu-and-ukraine-discuss-results-2019-association-agreement-implementation#:~:text=Welcoming%20the%20government's%20progress%20in,eve r%20developed%20with%20any%20partner>. (дата звернення: 26.09.2022).

43. EU-Ukraine trade and investment relations and the impact of Russia's war. European Parliament. 2022. URL:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/639321/EXPO_BRI\(2022\)639321_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/639321/EXPO_BRI(2022)639321_EN.pdf). (дата звернення: 13.09.2022)

44. Helweg M., Pyatnitsky V. Selling to the EU under the Dcfta. Explaining the Benefits of the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement (DCFTA) between Ukraine and the EU. 2013. 20 p.

45. Iwanski T. The Oligarchs strike back. New Eastern Europe, 2017. №2. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=535490>. (дата звернення: 26.09.2022).

46. Koliadenko S., Andreichenko A., Galperina, L. Analysis and forecasting of Ukrainian agrarian exports to the EU countries. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal, 2020. №6. P. 29-47.

47. Mylovanov T., Weelden v R. KSEVoice: Ukraine Appears to be Lost in Transition and Elites are Loving It. 2018. URL: <https://kse.medium.com/kse-voice-ukraine-appears-to-be-lost-in-transition-reforms-and-elites-are-loving-it-5132ea74fd6e>. (дата звернення: 26.09.2022).

48. OECD Policy Responses on the Impacts of the War in Ukraine: The potential contribution of Ukrainian refugees to the labour force in European host countries. 2022. URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-potential-contribution-of-ukrainian-refugees-to-the-labour-force-in-european-host-countries-e88a6a55/>. (дата звернення: 26.09.2022).

49. OECD. Rights and Support for Ukrainian Refugees in Receiving Countries, OECD Publishing, Paris. 2022. URL: <https://doi.org/10.1787/09beb886-en>. (дата звернення: 26.09.2022).

50. Petrov R. G., Van der Loo and P. Van Elsuwege. The EU-Ukraine association agreement: A new legal instrument of integration without membership? Kyiv-Mohyla Law Politics Journal. 2015. № 1. С. 1-9.

51. President of Ukraine. Relations between Ukraine and the EU today are at one of the highest points in history. 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/vignoshni-ukrayini-ta-ves-sogodni-perebuvayut-na-odnij-z-paj-66461>. (дата звернення: 26.09.2022).

52. Restarting Ukraine's agricultural exports. 2022. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/restarting-ukraines-agricultural-exports>. (дата звернення: 29.09.2022).

53. Russia's war on Ukraine: EU-Ukraine trade in agri-food products. 2022. URL: [https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Kiegyw0hScI:https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/719322/EPRS_ATAG\(2022\)719322_2_EN.pdf&cd=13&hl=uk&cl=clnk&gl=ua](https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Kiegyw0hScI:https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/719322/EPRS_ATAG(2022)719322_2_EN.pdf&cd=13&hl=uk&cl=clnk&gl=ua). (дата звернення: 29.09.2022).

54. Shirmammadov K. DCFTA (Deep and Comprehensive Free Trade Agreement) in EU and Ukraine Relations. J Pol Sci Pub, 2015. Vol. 3, Iss. 2. Pp. 170-173.

55. Ukrainian Labour Migration to the EU: State of Play, Challenges and Solutions. 2021. URL: <https://www.pragueprocess.eu/en/news-events/news/491-ukrainian-labour-migration-to-the-eu-state-of-play-challenges-and-solutions>. (дата звернення: 26.09.2022).

56. Van der Loo G. Cath me if you can updating the eastern partnership association agreements and the DCFTAs. 3 DCFTAs, 2020. URL: <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/05/GVDL-and-TA-Updating-AA-DCFTAs.pdf>. (дата звернення: 26.09.2022).

57. Verhulst A. A. Ukraine-EU Free Trade Zone: Results of Operation and Prospects of Expansion (Master's thesis, Sumy State University). 2021. 60 p.

58. Wolczuk K., Žeruolis D. Rebuilding Ukraine. An Assessment of EU assistance. Chatham house research paper. 2018. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-08-16-rebuilding-ukraine-eu-assistance-wolozuk-zeruolis.pdf>. (дата звернення: 26.09.2022).

НУБІП УКРАЇНИ